

Голас Радзімы

№ 10 (1944)
6 сакавіна 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

XXVII З'ЕЗД КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

25 лютага ў Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў, адкрыўся XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. На ім прысутнічаюць амаль 5 тысяч дэлегатаў ад кампартый саюзных рэспублік, партыйных арганізацый краёў і абласцей Савецкага Саюза, а таксама 152 дэлегацыі камуністычных, рабочых, рэвалюцыйна-дэмакратычных, сацыялістычных, сацыял-дэмакратычных, лейбарысцкіх і іншых партый, прадстаўнікі дэмакратычных грамадскіх арганізацый. Яны прыбылі са 113 краін усіх частак свету.

З'езд адкрыў цёпла сустрэты дэлегатамі і гасцямі Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў.

Дэлегаты аднагалосна зацвердзілі парадак дня XXVII з'езда КПСС: справаздача Цэнтральнага Камітэта КПСС і задачы партыі; аб новай рэдакцыі Праграмы КПСС; аб змяненнях у Статуце КПСС; Палітычны даклад Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза; справаздача Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС; аб Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перспектыву да 2000 года; выбары цэнтральных органаў партыі.

З Палітычным дакладам Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў.

XXVII з'езд КПСС стаў гістарычнай падзеяй не толькі ў жыцці савецкага народа. Да яго прыкавана ўвага ўсяго свету.

Работу з'езда асвятляюць і каменціруюць больш тысячы замежных журналістаў, акрэдытаваных у Маскве. Два мільярды тэлегледачоў планеты 25 лютага сталі сведкамі пачатку работы XXVII з'езда КПСС. Касмічныя спадарожнікі, кабельныя і рэлейныя каналы сувязі быццам расунулі сцены Крамлёўскага Палаца з'ездаў, зрабіўшы людзей у розных кутках зямлі відавочцамі важнейшай падзеі ў жыцці Краіны Саветаў.

Тэлекамеры перадалі ўрачыстую і дзелавую атмасферу першага дня работы з'езда. Па сістэмах «Інтэрбачання» і «Еўрабачання», па ўсіх праграмах Цэнтральнага тэлебачання і Усесаюзнага радыё вялася прамая трансляцыя з форуму камуністаў. А для зарубешных слухачоў прамы рэпартаж вёўся на французскай і англійскай мовах.

[Прапануем нашым чытачам першы і чацвёрты раздзелы Палітычнага даклада ЦК КПСС, якія змешчаны на 2—7 старонках].

● Масква. Крамлёўскі Палац з'ездаў 25 лютага 1986 года. Прэзідыум XXVII з'езда КПСС. На трыбуне — Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. ГАРБАЧОУ.

● Дэлегаты XXVII з'езда КПСС ад партыйнай арганізацыі Беларусі на Краснай плошчы ў Маскве.

ПАЛІТЫЧНЫ ДАКЛАД ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КПСС XXVII З'ЕЗДУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша ГАРБАЧОВА М. С. 25 лютага 1986 года

Таварышы дэлегаты!
Паважаныя госці!
XXVII з'езд КПСС сабраўся на крутым пераломе ў жыцці краіны, сучаснага свету ў цэлым. Мы пачынаем работу з пачуццём глыбокага разумення сваёй адказнасці перад партыяй і савецкім народам. Наша задача — шырока, па-ленінску асэнсаваць перажываемы час, выпрацаваць рэалістычную, усебакова ўзважаную праграму дзейнасці, якая арганічна аб'яднала б веліч мэт і рэалізм магчымасцей, планы партыі — з надзеямі і спадзяваннямі кожнага чалавека. Рашэнні XXVII з'езда вызначаць і характар, і тэмпы нашага руху на гады і дзесяцігоддзі наперад, руху да якасна новага стану савецкага сацыялістычнага грамадства.

З'езд трэба будзе абмеркаваць і прыняць новую рэдакцыю Праграмы КПСС, змяненні ў Статуце партыі, Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі на пяцігодку і перспектыву. Наўрад ці трэба гаварыць, якое велізарнае значэнне маюць гэтыя дакументы для нашай партыі, нашай дзяржавы, нашага народа. У іх — не толькі ацэнка пройдзенага, пастаноўка насуперак задач, але і погляд у будучыню. Размова ідзе аб тым, якім уступіць Савецкі Саюз у XXI стагоддзе, якімі стануць аблічча і пазіцыі сацыялізму на міжнароднай арэне, які заўтрашні дзень чалавецтва.

З часу прыняцця дзеючай Праграмы партыі савецкае грамадства рушыла далёка наперад у сваім развіцці. Мы адбудоўвалі па сутнасці занова ўсю краіну, дабіліся велізарных зрухаў у эканоміцы, культуры, сацыяльнай галіне, выхавалі пакаленні стваральнікаў новага грамадства. Адкрылі чалавецтву дарогу ў космас. Забяспечылі ваенна-стратэгічны парытэт, што істотна абмежавала агрэсіўныя планы і магчымасці імперыялізму развязаць ядзерную вайну. Значна ўмацаваліся пазіцыі нашай Радзімы, сусветнага сацыялізму на міжнароднай арэне.

Пройдзены краінай шлях, яе эканамічны, сацыяльны і культурны дасягненні — пераканаўчае пацвярджэнне жыццёвасці марксісцка-ленінскага вучэння, велізарнага патэнцыялу, закладзенага ў сацыялізме, увасобленага ў прагрэсе савецкага грамадства. Мы маем права ганарыцца ўсім здзейсненым за гэтыя гады — гады напружанай працы і барацьбы!

Па заслугах ацэньваючы дасягнутае, кіраўніцтва КПСС лічыць сваім абавязкам сумленна і прама сказаць партыі і народу аб нашых недапрацоўках у палітычнай і практычнай дзейнасці, неспрыяльных тэндэнцыях у эканоміцы і сацыяльна-духоўнай сферы, аб прычынах такіх з'яў. На працягу рада гадоў, і не толькі ў выніку аб'ектыўных фактараў, але і прычын перш за ўсё суб'ектыўнага парадку, практычныя дзеянні партыйных і дзяржаўных органаў адставалі ад патрабаванняў часу, самога жыцця. Праблемы ў развіцці краіны нарасталі хутчэй, чым вырашаліся. Інертнасць, застыласць форм і метадаў кіравання, зніжэнне дынамізму ў рабоце, нарастанне бюракратызму — усё гэта наносіла немалую шкоду справе. У жыцці грамадства пачалі праяўляцца застоўныя з'явы.

Сітуацыя патрабавала перамен, але ў цэнтральных органах, ды і на месцах стала браць верх своеасабліва псіхалогія: як бы палешчыць справы, нічога не мяняючы. Але так не бывае, таварышы. Як кажуць, спынішся на міг — адстанеш на вярсту. Нельга ўхіляцца ад вырашэння насуперак праблем. Падобная пазіцыя занадта дарага абыходзіцца краіне, дзяржаве, партыі. І давайце скажам аб гэтым у поўны голас!

Ва ўвесь рост паўстала задача — як мага хутчэй пераадолець негатыўныя з'явы ў сацыяльна-эканамічным развіцці грамадства, надаць яму неабходны дынамізм і паскарэнне, у максімальнай ступені атрымаць урокі з

мінулага, з тым каб рашэнні на будучыню былі гранічна дакладнымі і адказнымі, а канкрэтныя дзеянні — мэтанакіраванымі і эфектыўнымі.

Пераломная сітуацыя склалася не толькі ва ўнутраных справах. Яна характэрна і для знешніх. Змяненні ў сучасным сусветным развіцці настолькі глыбокія і значныя, што яны патрабуюць пераасэнсавання, комплекснага аналізу ўсіх яго фактараў. Абстаноўка ядзернага процістаяння абавязвае да новых падыходаў, спосабаў і форм узаемаадносін паміж рознымі сацыяльнымі сістэмамі, дзяржавамі і рэгіёнамі.

Гонка ўзбраенняў, развязаная імперыялізмам, прывяла да таго, што XX стагоддзе завяршаецца ў сусветнай палітыцы пад знакам пытання: ці змога чалавецтву пазбегнуць ядзернай небяспекі або верх возьме палітыка канфрантацыі, якая вядзе да павышэння верагоднасці ядзернага канфлікту. Свет капіталу не адмовіўся ад ідэалогіі і палітыкі гегеманізму, яго правіцель яшчэ не пакідае надзею на сацыяльны рэванш, яны працягаюць цешыць сябе ілюзіямі славой перавагі. Цвярозья ацэнкі таго, што адбываецца, з вялікай цяжкасцю прабіваюцца праз тоўшчу забабонаў і прадурятасцей у мысленні кіруючага класа. Але складанасць і вастрыня гістарычнага моманту робіць усё больш надзённай задачай — паставіць ядзерную зброю па-за законам, поўнацю ліквідаваць яе і іншыя сродкі масавага знішчэння людзей, аздаравіць міжнародныя адносіны.

Выражэннем глыбокага ўсведамлення партыяй прычынова новай сітуацыі ўнутры краіны і на сусветнай арэне, сваёй адказнасці за лёс Радзімы, праяўленнем яе волі і рашучасці ажыццявіць насуперак пераўтварэнні стала вызначная красавіцкім (1985 г.) Пленумам устаноўка на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця нашага грамадства.

Фармулюючы задачы даўгачаснага, прычыновага парадку, Цэнтральны Камітэт паслядоўна кіруецца марксізмам-ленінізмам — сапраўды навуковай тэорыяй грамадскага развіцця. Яна выражае карэнныя інтарэсы людзей працы, ідэалы сацыяльнай справядлівасці. Яе жыццёвая сіла — у пераходзячай маладосці, пастаяннай здольнасці да развіцця, творчага абгульнення новых фактараў і з'яў, вопыту рэвалюцыйнай барацьбы і сацыяльных пераўтварэнняў.

Любая спроба ператварыць тэорыю, якой мы кіруемся, у набор застылых схем і рэцэптаў, прыгодных усюды і на ўсе выпадкі жыцця, самым рашучым чынам супярэчыць сутнасці, духу марксізму-ленінізму. Маркс і Энгельс, пісаў у 1917 годзе У. І. Ленін, спраўдліва здэкаваліся «з завучвання і простага паўтарэння «формул», здольных у лепшым выпадку толькі намячаць агульныя задачы, неабходна відазмяняемыя канкрэтнай эканамічнай і палітычнай абстаноўкай кожнай асобай паласы гістарычнага працэсу». Вось, таварышы, словы, над якімі кожны з нас павінен задумацца, узяць іх на ўзбраенне.

Іменна тая канкрэтная эканамічная і палітычная абстаноўка, у якой мы знаходзімся, іменна тая асобая паласа гістарычнага працэсу, праз якую праходзіць савецкае грамадства і ўвесь свет, патрабуюць ад партыі, ад кожнага камуніста творчасці, наватарства, умения выйсці за рамкі прывычных, але ўжо аджыўшых уяўленняў.

У ходзе абмеркавання перадз'ездаўскіх дакументаў адбылася вялікая, адкрытая і канструктыўная размова па ўсіх ключавых праблемах нашага жыцця і партыйнай палітыкі. Мы прыйшлі на з'езд, узбагачаны мудрасцю, вопытам усёй партыі, усяго народа. Цяпер лепш відаць, што і ў якім парадку трэба рабіць, якія рычагі прывесці ў дзеянне, каб наш рух наперад набыў патрэбнае паскарэнне.

Цяпер многае, а па сутнасці ўсё, будзе залежаць ад таго, наколькі эфектыўна мы зможам выкарыстаць перавагі і магчымасці сацыялістычнага ладу, яго эканамічную магутнасць і сацыяльны патэнцыял, абнавіць устарэлыя грамадскія формы, стыль і метады работы, прывесці іх у адпаведнасць з новымі ўмовамі. Толькі так мы зможам прымножыць магутнасць нашай краіны, узяць на якасна новы ўзровень матэрыяльнае і духоўнае жыццё савецкага народа, павялічыць

стваральнае ўздзеянне прыкладу сацыялізму як грамадскага ладу на сусветнае развіццё.

Мы ўпэўнена глядзім у будучыню, бо добра бачым свае задачы і шляхі іх ажыццяўлення. Мы ўпэўнена глядзім у будучыню, бо апіраемся на магутную падтрымку народа. Мы ўпэўнена глядзім у будучыню, бо дзейнічаем у інтарэсах сацыялістычнай Айчыны, у імя вялікіх ідэалаў, беззапаветнаму служэнню якім прысвяціла сябе партыя камуністаў.

I. СУЧАСНЫ СВЕТ: АСНОЎНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ І СУПЯРЭЧНАСЦІ

Таварышы! У праекце новай рэдакцыі Праграмы партыі дадзены ўсебаковы аналіз асноўных напрамкаў і асаблівасцей сучаснага сусветнага развіцця. Праграма не ставіць мэтай прадугадаць будучыню ва ўсёй разнастайнасці яе канкрэтных праяўленняў. Гэта было б дарэчным заняткам. Але гэтак жа справядліва і іншае. Весці правільную, навукова абгрунтаваную палітыку можна, толькі ясна разумеючы ключавыя тэндэнцыі рэальнай рэчаіснасці. Глыбокае пранікненне ў дыялектыку змен, іх аб'ектыўную логіку, умненне рабіць правільныя вывады, якія адлюстроўваюць рух часу, — справа няпростая, але настойліва неабходная.

Яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі, маючы на ўвазе адну толькі капіталістычную гаспадарку, У. І. Ленін адзначаў, што суму перамен ва ўсіх іх разгалінаваннях не маглі б ахапіць і 70 Марксаў. Але, працягваю Уладзімір Ільіч, марксізмам «адкрыты законы гэтых змяненняў, паказана ў галоўным і ў асноўным аб'ектыўная логіка гэтых змяненняў і іх гістарычнага развіцця...»

Сучасны свет складаны, разнастайны, дынамічны, пранізаны проціборствуючымі тэндэнцыямі, поўны супярэчнасцей. Гэта свет найскладанейшых альтэрнатыў, трывог і надзей. Ніколі раней наш зямны дом не падвяргаўся такім палітычным і фізічным перагрузкам. Ніколі чалавек не браў ад прыроды столькі даніны і ніколі не аказваўся такім уразлівым перад магутнасцю, якую сам жа стварыў.

Сусветнае развіццё пацвярджае фундаментальны вывад марксізму-ленінізму аб тым, што гісторыя грамадства — не сума выпадковых складаемых, не хаатычны «броўнаў рух», а заканамерны паступальны працэс. Яго супярэчнасці не толькі выражаюць прыгавор старому свету, усюму, што перашкаджае рухацца наперад, але і ўяўляюць сабой крыніцу, рухаючую сілу грамадскага прагрэсу. Прагрэсу, які разгортваецца ва ўмовах барацьбы, непазбежнай, пакуль існуюць эксплуатацыя і эксплуатацыйныя класы.

Вызваленчы рэвалюцыі, пачатыя Вялікім Кастрычнікам, вызначаюць аблічча XX стагоддзя. Якімі б значнымі ні былі дасягненні навукі і тэхнікі, уплыў на жыццё грамадства бурнага навукова-тэхнічнага прагрэсу, толькі сацыяльнае і духоўнае разняволенне чалавека робіць яго сапраўды свабодным. І якія б цяжкасці ні былі на гэтым шляху — аб'ектыўныя і штучныя, учыняемыя старым светам, — ход гісторыі няўхільны.

Сацыяльныя зрухі веку відазмяняюць умовы далейшага грамадскага развіцця. Уступаюць у дзеянне новыя эканамічныя, палітычныя і навукова-тэхнічныя, унутраныя і міжнародныя фактары. Узрастае ўзаемазвязанасць дзяржаў і народаў. Усё гэта прад'яўляе да кожнай дзяржавы асабліва жорстка патрабаванні — ці ідзе размова аб знешняй палітыцы, эканамічнай і сацыяльнай дэзядольнасці, духоўным абліччам грамадства.

Прагрэс нашага часу справядліва атажсамліваецца з сацыялізмам. Сусветны сацыялізм — магутнае міжна-

роднае ўтварэнне, ён апіраецца на высокаразвітую эканоміку, салідную навуковую базу, надзейны ваенна-палітычны патэнцыял. Гэта больш трэці чалавецтва, дзесяці краін і народаў, якія ідуць па шляху ўсебаковага раскрыцця інтэлектуальных і маральных багаццяў чалавека і грамадства. Узнік новы, заснаваны на прынцыпах сацыялістычнай справядлівасці ўклад жыцця, у якім няма ні прыгнятальнікаў, ні прыгнятаемых, ні эксплуатацый, ні эксплуатаемых, дзе ўлада належыць народу. Яго адметныя рысы — калектывізм і таварыская ўзаемадапамога, трыумф ідэі свабоды, непарыўнае адзінства правоў і абавязкаў кожнага члена грамадства, годнасць асобы, сапраўдны гуманізм. Сацыялізм — гэта рэальная магчымасць адкрыта ўсю чалавецтву, прыклад, накіраваны ў будучыню.

Сацыялізм зараджаўся і будаваўся ў краінах далёка не перадавых па іх тагачаснаму эканамічнаму і грамадскаму ўзроўню, вельмі розных паміж сабой па ўкладах, гістарычных і нацыянальных традыцыях. Кожная з іх ішла да новай фармацыі сваім шляхам, пацвярджаючы прадабанне Маркса аб «бясконцых варыяцыях і градацыях» аднаго і таго ж базісу ў яго канкрэтных праяўленнях.

Шляхі гэтыя не былі гладкімі або простымі. Узняць адсталую або развітую людзей элементарнай пісьменнасці, даць ім жыллё, ежу, бясплатную медыцынскую дапамогу было крайне цяжка. Сама навізна грамадскіх задач, няспынны ваенны, эканамічны, палітычны, псіхалагічны націск імперыялізму, неабходнасць прыкладаць велізарныя намаганні для абароны — усё гэта не магло не рабіць уплыву на ход падзей, іх характар, на тэмпы ажыццяўлення сацыяльна-эканамічных праграм і пераўтварэнняў. Не абышлася і без памылак у палітыцы, рознага роду суб'ектывісцкіх адхіленняў.

Але такое жыццё, яно заўсёды праяўляецца ў разнастайнасці супярэчнасцей, часам даволі нечаканых. Значна больш важна іншае. Сацыялізм прадаманстраваў магчымасць вырашэння грамадскіх праблем на прынцыпова іншай, чым да гэтага часу, а іменна — калектывісцкай аснове, вывёў краіны на больш высокія рубяжы развіцця, даў людзям працы дастойнае і ўпэўненае жыццё.

Сацыялізм пастаянна ўдасканальвае грамадскія адносіны, мэтанакіравана прымнажае дасягнутае, нарошчвае сілу і пераканаўчасць свайго прыкладу, дэманструе рэальны гуманізм усёму ўкладу жыцця. Тым самым ён узводзіць усё больш трывалы заслон ідэалогіі і палітыцы вайны і імлітарызму, рэакцыі і насілля, усім формам чалавечанавіснасці, актыўна садзейнічае сацыяльнаму прагрэсу. Ён ператварыўся ў магутную маральную і матэрыяльную сілу, паказаў, якія магчымасці раскрываюцца перад сучаснай цывілізацыяй.

Ход сацыяльнага прагрэсу цесна звязаны з антыкаліяльнымі рэвалюцыямі, нацыянальна-вызваленчым рухам, адраджэннем многіх дзяржаў і ўзнікненнем дзесяткаў новых. Завая-

Працяг даклада таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

ваўшы палітычную незалежнасць, яны вядуць цяжкую барацьбу за пераадоленне адсталасці, беднасці, часам адчайнай галечы—усёй цяжкай спадчыны рабскага мінулага. Бяспраўныя аб'екты імперыялістычнай палітыкі ў мінулым, яны выйшлі на дарогу самастойнай гістарычнай творчасці.

Грамадскі прагрэс знаходзіць сваё выражэнне ў развіцці міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, у разгортванні новага масавага дэмакратычнага руху сучаснасці, у тым ліку антываеннага, антыядзернага. Ён відавочны і ў раслаенні палітычных сіл у капіталістычным свеце, уключаючы метраполію імперыялізму—ЗША. Тут прагрэсіўным тэндэнцыям прыходзіцца прабівацца праз сістэму манопалістычнага таталітарызму, адчуваючы пастаянны націск арганізаванай рэакцыі, у тым ліку яе велізарнай прапагандысцкай машыны, якая абрушвае на чалавека патокі адурманьваючай дэзінфармацыі.

Маркс параўноўваў прагрэс у эксплуатацыйным грамадстве з тым «агідным язычніцкім ідалам, які не жадаў піць нектар Інакш, як з чэрапаў забітых». «У наш час,—пісаў ён,—усё як бы з'яўляецца сваёй процілегласцю. Мы бачым, што машыны, якія валодаюць цудоўнай сілай скарачаць і рабіць больш плённай чалавечую працу, прыносяць людзям голад і знішчэнне. Новыя, да гэтага часу невядомыя крыніцы багацця дзякуючы нейкім дзіўным, незразумелым чарам ператвараюцца ў крыніцы галечы. Перамогі тэхнікі як бы куплены цаной маральнай дэградацыі. Здаецца, што, па меры таго як чалавечтва падпарадкоўвае сабе прыроду, чалавек становіцца рабом іншых людзей або рабом сваёй уласнай подласці. Нават чыстае святло навукі не можа, відаць, ззяць інакш, як толькі на змрочным фоне невуцтва. Усе нашы адкрыцці і ўсё наш прагрэс як бы прыводзіць да таго, што матэрыяльныя сілы надзяляюцца інтэлектуальным жыццём, а чалавечыя жыццё, пазбаўленае свайго інтэлектуальнага боку, зводзіцца да ступені прастай матэрыяльнай сілы».

Марксаў аналіз уражвае сваёй гістарычнай маштабнасцю, меткасцю і глыбінёй. У прымяненні да буржуазнай рэчаіснасці дваццатага стагоддзя ён, бадай, стаў яшчэ больш актуальным, чым у стагоддзі дзевятнацятым. З аднаго боку, імклівае развіццё навукі і тэхнікі адкрывае небывалыя магчымасці авалодання сіламі прыроды, паляпшэння ўмоў жыцця чалавечтва. А з другога, «адукаванае» XX стагоддзе ўвайшло ў гісторыю такімі параджэннямі імперыялізму, як самыя кровапралітныя войны, разгук мілітарызму і фашызму, генацыд, абяздоленасць мільёнаў. Невуцтва і цемрацтва ўжываюцца ў свеце капіталу побач з высокімі дасягненнямі навукі і культуры. Гэта і ёсць грамадства, з якім нам прыходзіцца быць суседзямі, шукаць шляхі да супрацоўніцтва і ўзаемаразумення. Так распарадзілася гісторыя.

Прагрэс чалавечтва непасрэдна звязаны і з **навукова-тэхнічнай рэвалюцыяй**. Выспявала яна паволі, паступова, каб затым, у апошнюю чвэрць стагоддзя, даць пачатак гіганцкаму прарашчэнню матэрыяльных і духоўных магчымасцей чалавека. Магчымасцей дзвюх родаў. У наўнасці якасны скачок у прадукцыйных сілах чалавечтва. Але і якасны скачок у сродках разбурэння, у ваеннай справе, які ўпершыню ў гісторыі «надзяліў» чалавека фізічнай здольнасцю знішчыць усё жывое на зямлі.

У розных грамадска-палітычных сістэмах навукова-тэхнічная рэвалюцыя абарочваецца рознымі яе гранямі і вынікамі. Капіталізм 80-х гадоў, капіталізм веку электронікі і інфарматыкі, камп'ютэраў і робатаў выкідае на вуліцу новыя мільёны людзей, у тым ліку маладых і адукаваных. Багацце і ўлада яшчэ больш канцэнтруюцца ў руках нямногіх. Неймаверна разбухае на гонцы ўзбраенняў мілітарызм, які імкнецца крок за крокам авалодаць і палітычнымі рычагамі ўлады. Ён становіцца найбольш агіднай і небяспечнай пачварай XX стагоддзя, яго намаганні самая перадавая навукова-тэхнічная думка перапляўляецца ў зброю масавага знішчэння.

Перад развіваючыміся краінамі навукова-тэхнічная рэвалюцыя з асаблівай вострынёй ставіць пытанне: ці суджана ім у поўнай меры выкарыстаць дасягненні навукі і тэхнікі, набыць тым самым сілы ў барацьбе супраць

неакаліталізму і імперыялістычнай эксплуатацыі або яны так і застануцца на перыферыі сусветнага развіцця? Навукова-тэхнічная рэвалюцыя з гранічнай яснасцю высвечвае нявырашанасць многіх сацыяльна-эканамічных праблем, якія перашкаджаюць прагрэсу ў гэтай частцы свету.

Сацыялізм мае ўсё неабходнае для таго, каб паставіць сучасную навуку і тэхніку на служэнне людзям. Але было б няправільна меркаваць, што навукова-тэхнічная рэвалюцыя не ставіць праблем і перад сацыялістычным грамадствам. Яе развіццё, як паказвае вопыт, звязана з удасканаленнем грамадскіх адносін, перабудовай мыслення, выпрацоўкай новай псіхалогіі, усталяваннем дынамізму як укладу жыцця, нормы быцця. Яна настойліва

ніцтва. Але нішто не змагло перашкадзіць усталяванню новага ладу, яго гістарычнага права на жыццё.

Цяжкасць, з якой кіруючыя класы капіталістычнага свету прыходзяць да разумення рэальнасцей, перыядычныя рэцыдывы спроб сілавага вырашэння ўсёй групы супярэчнасцей, падзяляючых два светы, зразумела, не выпадковыя. Да пераводу саборніцтва дзвюх сістэм на мову ваеннага проціборства імперыялізм штурхаюць і ўнутраныя спружыны, сама яго сацыяльна-эканамічная сутнасць. Імперыялізм з прычыны сваёй грамадскай прыроды пастаянна генеруе агрэсіўную, авантурыстычную палітыку.

Тут можна сказаць аб цэлым комплексе пабуджальных матываў: драпежніцкіх апетытах фабрыкантаў

му няма патрэбы адмаўляцца ні ад сваіх прынцыпаў, ні ад сваіх ідэалаў. Ён нязменна выступаў і выступае за мірнае суіснаванне дзяржаў, якія належаць да розных грамадскіх сістэм.

У адрозненне ад імперыялізму, які спрабуе сілай спыніць ход гісторыі, вярнуць былое, сацыялізм па ўласнай волі ніколі не звязваў сваю будучыню з ваеннымі рашэннямі міжнародных праблем. Гэта пацвердзіла першая ж вялікая дыскусія, што разгарнулася ў нашай партыі пасля перамогі Вялікага Кастрычніка. У ходзе яе, як вядома, былі рашуча адхілены погляды «левых камуністаў» і трацістаў, якія адстойвалі тэорыю «рэвалюцыйнай вайны», нібыта здольнай прынесці сацыялізм у іншыя краіны. Гэта пазіцыя, як падкрэсліваў У. І. Ленін яшчэ ў 1918 годзе, «ішла б у поўны разрыў з марксізмам, які заўсёды адмаўляў «падштурхоўванне» рэвалюцый, што развіваюцца па меры наспявання вострыні класавых супярэчнасцей, параджаючых рэвалюцыі». Мы і сёння цвёрда перакананы: падштурхоўваць рэвалюцыю звонку, тым больш ваеннымі сродкамі, бескарысна і недапушчальна.

Праблемы і крызісы, перажываемыя светам капіталу, узнікаюць у яго ўласных нетрах, з'яўляюцца заканамерным вынікам унутраных антаганістычных супярэчнасцей старога грамадства. У гэтым сэнсе капіталізм, развіваючыся, адмаўляе сябе сам. Будучы не ў сілах зладзіць з абстрактным праблем сыходнай фазы развіцця капіталізму, кіруючыя колы імперыялістычных краін звяртаюцца да сродкаў і метадаў завадама няздольных выратаваць грамадства, асуджанае самай гісторыяй.

У хаду сёння міф аб савецкай або камуністычнай «пагрозе», назначэнне якога апраўдаць гонку ўзбраенняў, уласную агрэсіўнасць. Але становіцца ўсё больш ясным, што на ваеннай сцэне не знайсці разумных рашэнняў—ні міжнародных, ні ўнутраных. Сутыкненне і барацьба процілеглых падыходаў да перспектывы сусветнага развіцця набылі асабліва складаны характар. Калі ў свеце накоплены велізарныя ядзерныя боезапасы і спецыялісты спрачаюцца толькі аб тым, колькі разоў або дзесяткаў разоў можна знішчыць чалавечтва, самая пара пачынаць практычны адыход ад балансавання на грані вайны, ад раўнавагі страху да нармальна цывілізаваных форм узаемаадносін дзяржаў дзвюх сістэм.

Іменна вакол пытанняў рэальнага зместу палітыкі, здольнай захаваць мір, і будзе, мяркуючы па ўсім, разгортвацца асноўная барацьба ў наступныя гады. Барацьба складаная, многапланавая, бо мы маем справу з грамадствам, кіруючыя колы якога не хочучь цвяроза ацэньваць рэальнасці свету і яго перспектывы, рабіць сур'ёзныя вывады з уласнага і чужога вопыту. Усё гэта—паказчык зносу яго ўнутраных «імуных сістэм», сацыяльнага адражэння, што зніжае верагоднасць буйных змяненняў у палітыцы пануючых сіл, павышае ступень яе безразважнасці.

Вось чаму ў існуючым становішчы вельмі няпроста прагназіраваць будучае адносіні паміж сацыялістычнымі і капіталістычнымі краінамі, СССР і ЗША. Рашаючымі фактарамі тут будучы суадносіны сіл на сусветнай арэне, рост і актыўнасць патэнцыялу міру, яго здольнасць эфектыўна процістаяць пагрозе ядзернай вайны. Няма будзе залежаць і ад ступені рэалізму кіруючых колаў Захаду ў ацэнцы абстаноўкі. Але дрэнна, калі палітыкі бываюць сляпыя не толькі вачамі, але і душой. Ва ўмовах поўнай непрымальнасці ядзернай вайны не канфрантацыя, а мірнае суіснаванне сістэм павінна стаць законам міждзяржаўных адносін.

Другая група супярэчнасцей—гэта **ўнутраныя супярэчнасці самога капіталістычнага свету**. Мінулы перыяд даў многа пацвярджэнняў паглыбленню **агульнага крызісу капіталізму**. Сучасны капіталізм, эксплуатацыйная прырода якога не змянілася, у многім адрозніваецца ад таго, якім ён быў у пачатку і нават у сярэдзіне XX стагоддзя. Пад уплывам і на фоне навукова-тэхнічнай рэвалюцыі яшчэ больш вострым становіцца канфлікт паміж па-гіганцку ўзросшымі прадукцыйнымі сіламі і прыватна-ўласніцкім

патрабуе пастаяннага перагляду, абнаўлення існуючых схем кіравання. Інакш кажучы, навукова-тэхнічная рэвалюцыя не толькі адкрывае перспектывы, але і павышае патрабавальнасць да ўсёй арганізацыі ўнутранага і міжнароднага жыцця. Навукова-тэхнічны прагрэс, натуральна, не можа адмяніць законаў грамадскага развіцця, яго сацыяльнага сэнсу і зместу, але ён аказвае велізарнае ўздзеянне на ўсе працэсы, што адбываюцца ў свеце, яго супярэчнасці.

Нельга не бачыць, што дзве сацыяльна-эканамічныя сістэмы істотна адрозніваюцца і па гатоўнасці і па здольнасці асэнсоўваць узнікаючыя праблемы і вырашаць іх.

Такі свет, у якім мы жывём напярэдні трыцяга тысячагоддзя. Свет, поўны надзей, бо ніколі раней людзі не былі так усебакова аснашчаны для далейшага развіцця цывілізацыі. Але і свет, перагружаны небяспечай і супярэчнасцямі, якія прымушаюць гаварыць аб ледзь ці не самай трывожнай паласе гісторыі.

Першая, найбольш важная з пункту погляду лёсу чалавечтва, група супярэчнасцей звязана з **адносінамі паміж дзяржавамі дзвюх сістэм, дзвюх фармацый**. У гэтых супярэчнасцей шматгадовае мінулае. З часу Вялікага Кастрычніка ў Расіі, расколу свету па сацыяльна-класавай адзнацы выявіліся прынцыповыя адрозненні як у ацэнках таго, што адбываецца, так і ў поглядах на сусветную сацыяльную перспектыву.

Капіталізм сустрэў нараджэнне сацыялізму як «памылку» гісторыі, якая павінна быць «выпраўлена». Выпраўлена што б там ні стала, любым спосабам, без аглядак на права і мараль: узброенай інтэрвенцыяй, эканамічнай блакадай, падрыўной дзейнасцю, санкцыямі і «пакараннямі», адмовай ад якога б там ні было супрацоў-

зброі і ўплывовых ваенна-бюракратычных групавак, карыслівай зацікаўленасці манополій у крыніцах сыравіны і рынках збыту, страху буржуазіі перад пераменамі, якія адбываюцца, нарэшце, спробах вырашчыць за кошт сацыялізму ўласныя набываючыя вострыя праблемы.

Апошняя асабліва характэрна для імперыялізму ЗША. Толькі імперская ідэалогія і палітыка, жаданне паставіць сацыялізм, СССР у максімальна неспрыяльныя знешнія ўмовы стаялі за развіццём гонкі ядзерных і іншых узбраенняў пасля 1945 года, якраз тады, калі разгром фашызму і мілітарызму, здавалася б, адкрываў рэальную магчымасць будаваць свет без войнаў, калі бы ўтвораны ў гэтых мэтах механізм міжнароднага супрацоўніцтва—Арганізацыя Аб'яднаных Нацый. Але прырода імперыялізму ўзяла сваё і на гэты раз.

Правае крыло манопалістычнай буржуазіі ЗША і сёння разглядае нагнацтанне міжнароднай напружанасці ў якасці апраўдання ваенных асігнаванняў, глабальных прэтэнзій, умяшання ў справы іншых краін, наступлення на інтарэсы і правы амерыканскіх працоўных. Немалую ролю, мяркуючы па ўсім, адыгрывае і разлік выкарыстаць напружанасць для націску на саюзнікаў, каб зрабіць іх гранічна паслухмянымі, падпарадкаваць дыктату Вашынгтона.

Палітыка татальнага проціборства, ваеннай канфрантацыі не мае будучыні. Удэкі ў мінулае—не адказ на выклікі будучага, а, хутчэй, акт адчаю, але ад гэтага падобнага пазіцыя не становіцца менш небяспечнай. Калі і ў якой меры ўсвядоміць гэта ў Вашынгтоне, пакажуць справы. Мы са свайго боку гатовы зрабіць усё, што ад нас залежыць, каб радыкальным чынам змяніць да лепшага міжнародную сітуацыю. Для гэтага сацыяліз-

Працяг даклада таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

характарам грамадскіх адносін. Тут і павелічэнне беспрацоўя, абстрактнае ўсяго комплексу сацыяльных праблем. Пранізваючы ўсё і ўся мілітарызм як найбольш хадавы сродак пакарэння эканомікі. Нарастаючы крызіс палітычных інстытутаў, духоўнай сферы. Прыгнатыючы націск рэакцыі па ўсіх лініях—ва ўнутранай і знешняй палітыцы, эканоміцы і культуры, у выкарыстанні дасягненняў чалавечага генія. Традыцыйныя формы кансерватызму ўступаюць месца аўтарытарным тэндэнцыям.

Асобна трэба сказаць аб такім небяспечным праяўленні крызісу капіталізму, як антыкамунізм і антысаветызм. Гэта не толькі палітыка знешняя. У сучаснай сістэме імперыялізму гэта і важнейшы напрамак палітыкі ўнутранай, сродак націску на ўсё перадавое і прагрэсіўнае, што жыве і змагаецца ў краінах капіталу, у несацыялістычнай частцы свету.

Правільна, што і цяперашні этап агульнага крызісу не нясе з сабой абсалютнага застою капіталізму, не выключае магчымасцей росту яго эканомікі, асваення новых навукова-тэхнічных напрамкаў. Ён «дапускае» ўтрыманне канкрэтных эканамічных, ваенных, палітычных, іншых пазіцый, а на некаторых участках—нават магчымасць сацыяльнага рэваншу, вяртання раней страчанага. Але капіталізм, не маючы пазітыўных мэт і арыенціраў, якія выражаюць інтарэсы працоўных мас, сутыкаецца цяпер з небывалым перапляценнем, узаемаўзмацненнем усіх груп яго супярэчнасцей. З такой колькасцю сацыяльных і іншых тупікоў, якой ён не знаў за ўсе вякі свайго развіцця.

Абстраецца перш за ўсё супярэчнасць паміж працай і капіталам. У 60—70-я гады, ва ўмовах спрыяльнай эканамічнай кан'юнктуры, рабочаму класу, працоўным удалося дабіцца некаторага паляпшэння свайго становішча. Але з сярэдзіны 70-х гадоў стаўшы больш частымі эканамічныя крызісы і чарговая тэхналагічная перабудова вытворчасці змянілі абстаноўку, дазволілі капіталу перайсці ў кантрастнае становішча, пазбавіў працоўных значнай часткі іх сацыяльных заваў. Па раду паказчыкаў узроўню жыцця працоўнага аказаліся адкінутымі на многа гадоў назад. Рэкордным для ўсяго пасляваеннага перыяду з'яўляецца беспрацоўе. Прымётна пагаршаецца становішча сялян і фермераў: адны гаспадаркі разараюцца, іх былія ўладальнікі папаўняюць рады людзей наёмнай працы. Другія пападаюць у кабальную залежнасць ад буйных сельскагаспадарчых манопалій і банкаў. Паглыбляецца становішча ўсё больш рэзкім сацыяльнае расслаенне. У ЗША, напрыклад, адзін працэнт самых заможных сем'яў валодае багаццямі, амаль у паўтара раза перавышваючымі сукупнае багацце 80 працэнтаў сем'яў, якія знаходзяцца ў ніжняй частцы маёмаснай піраміды.

Кіруючыя колы імперыялізму не могуць не разумець, што такое становішча пагражае сацыяльнымі выбухамі, палітычнай дэстабілізацыяй. Але гэта не робіць іх палітыку больш уважанаю. Наадварот, у апошнія гады верх у цэлым бярэць найбольш непрымірымыя рэакцыйныя групы пануючага класа. Гэты перыяд адзначаны асабліва масіраваным і жорсткім наступленнем манопалій на правы працоўных.

Выкарыстоўваюцца ўвесь арсенал набытых капіталізмам сродкаў. Падваргаюцца ганенню і эканамічнаму шантажу прафсаюзы. Уводзяцца антырабочыя законы. Праследуюцца левыя, любыя прагрэсіўныя сілы. Нормай стаў пастаянны кантроль, а дакладней сказаць, саценне за станам розумаў і паводзінамі людзей. Небывалыя маштабы набыло мэтанакіраванае культываванне індывідуалізму, права моцнага ў барацьбе за існаванне, амаралізму, нянавісці да ўсяго дэмакратычнага.

Як пойдзе далей развіццё карэннай супярэчнасці паміж працай і капіталам, якія вывады будуць зроблены з узніклага становішча, пакажа будучыня, ход барацьбы працоўных за свае правы, за сацыяльны прагрэс. Але нельга не сказаць аб сур'ёзнай небяспецы далейшага істотнага папярэня палітыкі, усёй ўнутранай абстаноўкі ў некаторых капіталістычных краінах і для міжнародных адносін. Вынікі такога павароту цяжка прад-

казуемыя, іх небяспекі недаацэньваць нельга.

Апошнія дзесяцігоддзі веку адзначаны новымі ўспышкамі міжімперыялістычных супярэчнасцей, паяўленнем новых іх форм і напрамкаў. Гэтай групы супярэчнасцей капіталізму не ліквідавалі ні класавая блізкасць, ні зацікаўленасць у аб'яднанні сіл, ні ваенная, эканамічная або палітычная інтэграцыя, ні навукова-тэхнічная рэвалюцыя. Апошняя, бяспрэчна, паскорыла працэс інтэрнацыяналізацыі капіталістычнай вытворчасці, умацніла як нівеліроўку ўзроўняў, так і скачкападобнасць развіцця краін капіталізму. Канкурэнцыя, якая абстрактна прагрэсу на глебе навукова-тэхнічнага прагрэсу, яшчэ больш бязлітасна б'е адстаючых. Значнае ўскладненне ўмоў капіталістычнага ўзнаўлення, разнастайнасць крызісных працэсаў, абстрактнае міжнароднай канкурэнцыі надалі імперыялістычнаму саперніцтву асаблівае вастрыне і ўпартасць. Гандлёва-эканамічная барацьба на сусветным рынку вядзецца пры мацнеючай аперы на магутнасць «айчынных» дзяржаўна-манапалістычных капіталізмаў, пры ўсё больш агрэсіўнай і своекарыслівай ролі буржуазнай дзяржавы.

Хутка набраў сілу транснацыянальна-манапалістычны капітал. Ён падмінае і манапалізуе цэлыя галіны вытворчасці або сферы як у маштабе асобных краін, так і сусветнай гаспадаркі ў цэлым. На долю транснацыянальных карпарацый да пачатку 80-х гадоў прыпадала больш трэці прамысловай вытворчасці, больш палавіны знешняга гандлю, каля 80 працэнтаў патэнтаў на новую тэхніку і тэхналогію ў капіталістычным свеце.

Ядро транснацыянальных карпарацый складаюць амерыканскія. Створаны імі комплекс загранічных прадпрыемстваў выкарыстоўвае дадаткова армію рабочых і служачых, па колькасці роўную палавіне занятых у апрацоўчай прамысловасці саміх ЗША. Гэты комплекс забяспечвае цяпер вытворчасць тавараў і паслуг агульным коштам каля 1,5 трыльёна долараў у год, што адпавядае амаль 40 працэнтам валавой прадукцыі ЗША.

Размеры «другой эканомікі» ЗША ў два-тры разы перавышаюць эканоміку такіх вядучых заходнеўрапейскіх дзяржаў, як ФРГ, Францыя, Англія, уступаючы толькі Японіі. Цяпер буйнейшыя транснацыянальныя манополі ЗША—гэта імперыі, маштабы эканамічнай дзейнасці якіх можна параўнаць з валавым нацыянальным прадуктам цэлых дзяржаў.

Узнік і хутка зацягваецца новы вузел супярэчнасцей—паміж транснацыянальнымі карпарацыямі і нацыянальна-дзяржаўнай формай палітычнай арганізацыі грамадства. Транснацыянальныя карпарацыі падрываюць суверэнітэт як развіваючыхся, так і развітых капіталістычных краін. Яны актыўна выкарыстоўваюць дзяржаўна-манапалістычнае рэгуляванне, калі гэта ім выгадна. І жорстка канфіктуюць з ім, калі бачаць у дзеяннях буржуазных урадаў малейшую пагрозу сваім прыбыткам. Але пры гэтым амерыканскія транснацыянальныя звышманполі, як правіла, актыўна выконваюць ролю праваднікоў дзяржаўнага гегеманізму, імперскіх імкненняў кіруючых сіл гэтай краіны.

Поўныя яўных і скрытых супярэчнасцей узаемаадносін трох асноўных цэнтраў сучаснага імперыялізму—ЗША, Заходняй Еўропы і Японіі. Эканамічная, фінансавая, тэхналагічная перавага над бліжэйшымі канкурэнтамі, якую ЗША мелі аж да канца 60-х гадоў, падверглася сур'ёзнаму выпрабаванню. Заходняя Еўропа і Японія ўдалося ў сім-тым пацягнуць амерыканскага патрона. Яны кідаюць выклік Злучаным Штатам і ў такой традыцыйнай сферы амерыканскага гегемоніі, як навішая тэхніка.

Вашынгтон пастаянна заклікае саюзнікаў не растрываць порых на міжусобіцы. Але як падвесці тры цэнтры сучаснага імперыялізму пад адзін дах, калі самі ж амерыканцы, маніпулюючы доларам і працэнтным стаўкам, не супраць падкарміць сваю эканоміку за кошт Заходняй Еўропы і Японіі? У той меры, у якой дасягаецца ўгадненне пазіцый трох цэнтраў імперыялізму, яно часцей за ўсё аказваецца вынікам амерыканскага націску або адкрытага дыктату, мае на ўвазе інтарэсы і мэты перш за ўсё саміх ЗША. Гэта вядзе, у сваю чаргу, не да пераадолення, а да абстрактнага супярэчнасцей.

Здаецца, над такой прычынна-выніковай сувяззю ўсё больш пачынаюць задумвацца. Упершыню ва ўрадах рада заходнеўрапейскіх краін, у сацыял-дэмакратычных і ліберальных партыях, сярод шырокай грамадскасці ўслых дыскутуюць: а ці супадае цяперашняя амерыканская палітыка з уяўленнямі Заходняй Еўропы аб уласнай бяспецы, ці не заахота далёка заходзяць ЗША ў сваіх прэтэнзіях на «лідэрства»? Партнёры Злучаных Штатаў маглі пераканацца, і не адзін раз, што чужыя акулеры не заменіць уласных вачэй.

Несумненна, проціборства цэнтрабейных і цэнтраімклівых тэндэнцый як вынік змяненняў у суадносіннах сіл будзе працягвацца ў сістэме імперыялізму і ў далейшым. Цяжка чакаць, што ўзнікшы комплекс эканамічных, ваенна-палітычных і іншых агульных інтарэсаў трох «цэнтраў сілы» ў рэальных умовах сучаснага свету можа быць разарваны. Але ў межах гэтага комплексу Вашынгтону не прыходзіцца чакаць пакарлівага падпарадкавання саюзнікаў-канкурэнтаў амерыканскаму дыктату, тым больш на шкоду іх уласным інтарэсам.

Своеасаблівае міжімперыялістычных супярэчнасцей цяперашняга перыяду і ў тым, што ў бліжэйшыя дзесяцігоддзі можа скласціся іншая іх канфігурацыя, заявіць аб сабе новыя капіталістычныя «цэнтры сілы». Гэта, безумоўна, прывядзе да далейшага павелічэння масіву супярэчнасцей, іх больш цеснага ўзаемаперапляцення і абстрактнага.

Новы, складаны і рухомы комплекс супярэчнасцей сфарміраваўся паміж імперыялізмам і развіваючыміся краінамі і народамі. Вызваленне былых калоній і паўкалоній з'явілася моцным палітычным і ідэалагічным ударам па капіталістычнай сістэме. Гэта сістэма ў тым выглядзе, як яна складалася ў дзевятнаццатым стагоддзі і захапіла палавіну дваццатага, перастала існаваць. Ідзе марудны, цяжкі, але няспыны працэс сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў у жыцці народаў, якія складаюць большасць чалавецтва. Працэс, які прынёс нямала прыніцоўных перамен, але і сутыкнуўся з невялікім цяжкасціямі.

Шляхам палітычнага манеўравання, аб'яднання і подкупы, ваенных пагроз і шантажу, а нярэдка і прамога ўмяшання ва ўнутраныя справы набыўшых свабоду краін капіталізму ў многім удалося выратаваць адносны эканамічнай залежнасці, якія склаліся раней. На гэтай базе імперыялізм здолеў стварыць і адладзіць самую вытанчаную сістэму неакаланіялістычнай эксплуатацыі, цясней прывязаць да сябе значную колькасць набыўшых свабоду дзяржаў.

Вынікі гэтага трагічнага. Маладыя незалежныя краіны, дзе пражывае больш як 2 мільярды чалавек, сталі практычна сцэлярным рэгіёнам беднасці. У пачатку 80-х гадоў узровень даходаў на душу насельніцтва ў набыўшых свабоду краінах у цэлым быў у 11 разоў ніжэйшы, чым у развітых капіталістычных. На працягу трох апошніх дзесяцігоддзяў разрыў гэты не скарачаецца, а расце. І справа не толькі ў параўнальнай беднасці. Размова ідзе аб неписьменнасці і цемры, хронічным недаяданні і голадзе, жаклівай дзіцячай смерці, эпідэміях, якія паражаюць сотні мільянаў людзей.

Такое становішча—ганьба цывілізаванага чалавецтва!

Віноўнік яго—імперыялізм. Не толькі з пункту гледжання гісторыі—каланіяльнага разбою на цэлых кантынентах, які пакінуў спадчыну неймавернай адсталасці, але ў роўнай меры і з пункту гледжання сённяшняй практыкі. Толькі за апошнія дзесяцігоддзі прыбыткі, выцягнутыя карпарацыямі ЗША з маладых незалежных краін, у чатыры разы перавысілі іх укладанні. А па рэгіёну Лацінскай Амерыкі і Карыбскага басейна прыбыткі манопалій ЗША за той жа перыяд перавысілі ўкладанні больш чым у восем разоў.

Можна без перабольшвання сцвярджаць, што сістэма імперыялізму працягвае жыць у значнай меры за кошт аграблення маладых незалежных краін, іх самай бязлітаснай эксплуатацыі. Яе формы і метады мяняюцца, але сутнасць застаецца ранейшай. У ЗША, напрыклад, вельмі адчувальная частка нацыянальнага даходу фармуецца за кошт гэтых крыніц. Маладыя незалежныя краіны эксплуатаюцца ўсім імперыялістычным дзяр-

жавам, але імперыялізм ЗША робіць гэта, несумненна, з найбольшай бесцэрымоннасцю. Неэквівалентны абмен, нераўнапраўны гандаль, махінацыя і самавольства з дысконтнымі стаўкамі, помпа транснацыянальных карпарацый дзейнічаюць у адным і тым жа напрамку. Яны яшчэ больш павялічваюць беднасць і галечу адных, багацце—другіх, умацняюць паларызацыю ў сусветнай капіталістычнай гаспадарцы.

Бядотнае становішча маладых незалежных краін—буйнейшая агульнасусветная праблема. У гэтым, а не ў чымсьці іншым—сапраўдныя вытокі многіх канфліктаў у Азіі, Афрыцы, Лацінскай Амерыцы. Такія ісціна, як бы ні разглагольствавалі кіруючыя колы імперыялістычных дзяржаў на конт «рукі Масквы», апраўдваючы сваю неакаланіялістычную палітыку, глабальныя дамаганні.

Узяць праблему запазычанасці. У спалучэнні з аб'ёмам штогод вывозімага з маладых незалежных краін прыбытку накопленая запазычанасць азначае адно: звужэнне перспектывы іх развіцця, непазбежнасць далейшага абстрактнага і без таго найцяжэйшых сацыяльных, эканамічных і іншых праблем.

Вярнуць даўгі ў існуючых умовах гэтых краін, вядома, не змогуць. Такія сітуацыя, калі не будзе знойдзена справядлівае вырашэнне, толькі ў сабе сур'ёзныя сацыяльна-эканамічныя і палітычныя вынікі для міжнародных адносін. Нельга сказаць, што кіруючыя імперыялістычныя колы не бачаць скрытай тут небяспекі. Але ўсе іх клопаты зводзяцца да аднаго—як выратаваць цяперашнюю сістэму свайго абагачэння за кошт эксплуатацыі і звышэксплуатацыі народаў краін, якія сталі на шлях развіцця.

Несумненна і іншае. Паміж трыльённым даўгам гэтых краін і больш чым трыльённым прырашчэннем ваенных расходаў ЗША за апошнія дзесяцігоддзі ёсць безумоўна прычынная сувязь. 200 з лішнім мільярдаў долараў, якія штогод выцягаюцца з маладых незалежных дзяржаў, і практычна такі ж аб'ём ваеннага бюджэту ЗША ў апошнія гады—таксама не выпадковае супадзенне. Таму мілітарызм непасрэдна зацікаўлены ў захаванні і ўзмацненні сістэмы неакаланіяльнай звышэксплуатацыі.

Відавочна і тое, што ва ўмовах абстрактнага супярэчнасцей капіталізму, звужэння сферы яго панавання неакаланіялізм становіцца ўсё больш важнай крыніцай сродкаў, якія забяспечваюць манапалістычнаму капіталу магчымасці сацыяльнага манеўравання, змякчэння сацыяльнай напружанасці ў вядучых буржуазных дзяржавах, для подкupu некаторых слаёў працоўных. Крыніцай сапраўды унікальнай—гадзінай аплата працы ў развітых капіталістычных краінах перавышае, часам у некалькі разоў, дзённы заробак рабочых у дзяржавах Азіі, Афрыкі, Лацінскай Амерыкі.

Усё гэта бясконца працягваецца не можа. На цуды разлічваць, зразумела, не прыходзіцца—сама сабой абстаноўка не выправіцца. Ваенная сіла, на якую спадзяюцца ЗША, каб захаваць статус-кво, абараніць інтарэсы манопалій і ваенна-прамысловага комплексу, прадухіліць далейшыя прагрэсіўныя пераўтварэнні ў набыўшых свабоду краінах, можа толькі ўскладніць становішча, парадзіць новыя канфлікты. Мяшкі з грашамі могуць пертаварыцца ў бочкі з парохам. Рана ці позна, але і тут капіталізму давядзецца выбіраць паміж палітыкай сілы і бессаромнага грабняку альбо магчымасцю супрацоўніцтва на справядлівай аснове. Рашэнні патрэбны радыкальныя—у інтарэсах народаў маладых незалежных дзяржаў.

Да сур'ёзных вывадаў прыводзіць аналіз яшчэ адной групы супярэчнасцей—супярэчнасцей глабальнага маштабу, якія закранаюць самыя асновы існавання цывілізацыі. Размова ідзе перш за ўсё аб забруджванні навакольнага асяроддзя, паветранага басейна і акіянаў, вычарпанні прыродных рэсурсаў. Праблемы абстрактнага не толькі лішнім нагрукам на прыродныя сістэмы ў выніку навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, росту маштабаў дзейнасці чалавека. Яшчэ Энгельс прадбачыў, наколькі згубныя будуць вынікі падпарадкавання прыродакарэстання сляпой гульні рынкавага сці. Усё больш выразна вырысцоўваецца патрэбнасць у эфектыўных

Працяг даклада таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

Міжнародных працэдурах і механізмах, якія забяспечвалі б рацыянальнае выкарыстанне рэсурсаў планеты як агульначалавечага здабытку.

Вырашаць агульначалавечыя, глабальныя праблемы сіламі адной дзяржавы або групы дзяржаў нельга. Тут неабходна супрацоўніцтва ў агульнасусветным маштабе, цеснае, канструктыўнае ўзаемадзеянне большасці краін. Супрацоўніцтва на аснове поўнага раўнапраўя, паваргі суверэнітэту кожнага. На аснове добрасумленнага выканання прынятых абавязанасцей, норм міжнароднага права. Такое катэгарычнае патрабаванне часу, у якім мы жывём.

Капіталізм нясе народам і аб'яднаным культурой, размыванне духоўных каштоўнасцей, якія ствараліся стагоддзямі. Нішто не ўзвышае чалавека больш, чым веды. Але, напэўна, ні ў адзін іншы перыяд свайго існавання чалавецтва не зведвала такога націску фальшы і падману, як цяпер. Буржуазная прапаганда абрушвае на людзей ва ўсім свеце ўмела падтасаваную інфармацыю, навязвае думкі і пачуцці, праграміруе выгадную для кіруючых сіл грамадзянскую і сацыяльную пазіцыю. Якія веды, каштоўнасці, маральныя нормы будуць закладзены ў інфармаванне насельніцтва і сістэму адукацыі — праблема перш за ўсё палітычная.

Само жыццё ставіць пытанне аб захаванні культуры, аб абароне яе ад буржуазнага разлажэння, ад вандалізацыі. Гэта — адна з важнейшых агульначалавечых задач. Нельга не думаць аб даўгачасных псіхалагічных і маральных выніках цяперашняй практыкі імперыялізму ў сферы культуры. Яе збыццё пад напорам інструмантальнага гандлярства і культуры насілля, прапаведзь расізму, прапаганда нізкіх інстынктаў, нораваў злычыннага свету і «дна» грамадства павінны быць і будуць адхілены чалавецтвам.

Праблем, як бачыце, таварышы, многа — маштабных і складаных. Але нельга не бачыць, што іх асэнсаванне ў цэлым адстае ад размаху і глыбіні ўзніклых задач. Неабходная ўмова поспеху ў вырашэнні насупераць пытанняў міжнароднага жыцця — скарачэнне часу на пошук палітычных дагаворанасцей, хутчэйшы пераход да канструктыўных дзеянняў.

Мы добра разумеем, што далёка не ўсё ў нашых сілах, што многае будзе залежаць ад Захаду, ад умення яго лідэраў не страчваць цвярозага розуму на важных гістарычных раздарожжах. Амерыканскі прэзідэнт сказаў некалькі разоў, калі б нашай планеце пагражала высадка іншопланецян, СССР і ЗША хутка знайшлі б агульную мову. Але хіба ядзерная катастрофа не ўцяляецца больш рэальнай небяспекай, чым высадка невядомых іншопланецян? Хіба не вялікая пагроза экалагічная? Хіба няма ва ўсіх краінах агульнага інтарэсу ў тым, каб знайсці разумны і справядлівы падыход да праблем развіваючыхся дзяржаў і народаў?

Нарэшце, хіба ўсяго набытага чалавецтвам вопыту мала для таго, каб не чакаць нейкага чарговага крызісу, а рабіць зусім абгрунтаваныя практычныя вывады ўжо сёння? Што спадзяюцца выйграць у працяглай перспектыве Злучаныя Штаты, выступаючы дактрыны, якія больш не ўмяшчаюць амерыканскую бяспеку ў скромныя межы нашай планеты?

Імкнучыся ўтрымацца ў сядле гісторыі, імперыялізм звяртаецца да людзей сродкаў. Але такая палітыка дарага абыходзіцца свету. Народы вымушаны плаціць за яе ўсё больш высокую цану. Плаціць і прама, і ўскосна. Плаціць мільёнамі чалавечых жыццяў, растратай нацыянальных рэсурсаў, адцягненнем гіганцкіх сум на гонку ўзбраенняў. Навырашанасцю шматлікіх, усё больш цяжкіх праблем. А ў перспектыве, магчыма, і самай высокай цаной, якую толькі можна ўявіць.

Кіруючыя колы ЗША яўна страчваюць рэалістычную арыентацыю ў гэтых няпростых перыяд гісторыі. Агрэсіўныя міжнародныя паводзіны, растуць мілітарызацыя палітыкі і мыслення, грабаванне інтарэсамі іншых непазбежна вядуць да маральнай і палітычнай ізаляцыі. амерыканскага імперыялізму, да расшырэння бездані паміж ім і ўсім астатнім чалавецтвам. Праціўнікі міру ў гэтай краіне быццам не ведаюць, што, калі ядзерная зброя напага-

тыве, час і прастора для цывілізацыі страчваюць свае прывычныя абрысы, а чалавецтва аказваецца палоннікам выпадку.

Ці змогуць кіруючыя цэнтры капіталу ўступіць на шлях цвярозых, канструктыўных ацэнак таго, што адбываецца? Самым лёгкім было б сказаць: можа быць, так, а можа, і не. Але гісторыя не дае нам права на такі прагноз. Мы не можам прыняць «не» ў якасці адказу на пытанне: быць або не быць чалавецтву? Мы гаворым: грамадскі прагрэс, жыццё цывілізацыі павінны і будуць працягвацца.

Гаворым не толькі з-за ўласцівага камуністам аптымізму, веры ў розум і разважы сэнс людзей. Мы рэалісты і поўнаасцю ўсведамляем тое, што два светлы падзяляе вельмі многае, і падзяляе глыбока. Але ясна бачым і іншае: патрэбнасць вырашыць самыя надзвычайна агульначалавечыя задачы павінна пабудзіць іх да ўзаемадзеяння, прабудзіць небывалыя яшчэ сілы самазахавання чалавецтва. І тут заключэцтва стымул да рашэнняў, суразмерных рэальнасцям часу.

Ход гісторыі, грамадскага прагрэсу ўсё больш настойліва патрабуе наладжвання канструктыўнага, стваральнага ўзаемадзеяння дзяржаў і народаў у маштабах усёй планеты. Не толькі патрабуе, але і стварае для гэтага неабходныя прадпасылкі — палітычныя, сацыяльныя, матэрыяльныя.

Такое ўзаемадзеянне неабходна, каб прадухіліць ядзерную катастрофу, каб змагла выжыць цывілізацыя. Яно па-

IV. АСНОЎНЫЯ МЭТЫ І НАПРАМКІ ЗНЕСНЕПАЛІТЫЧНАЙ СТРАТЭГІІ ПАРТЫ

Таварышы! Асноватворныя задачы эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны вызначаюць і міжнародную стратэгію КПСС. Яе галоўная мэта гранічна ясная — забяспечыць савецкаму народу магчымасць працаваць ва ўмовах трываллага міру і свабоды. Такое, па сутнасці, найпершае праграмае патрабаванне партыі да нашай знешняй палітыкі. У цяперашняй абстаноўцы выканаць яго — значыць перш за ўсё спыніць матэрыяльную падрыхтоўку да ядзернай вайны.

Усебакова ўзважыўшы ўзнікшую сітуацыю, КПСС вызначыла цэласную праграму поўнай ліквідацыі да канца цяперашняга стагоддзя зброі масавага знішчэння — праграму гістарычную па сваіх маштабах і значэнню. Яе ажыццяўленне адкрыла б перад чалавецтвам прычпытова іншую паласу развіцця, магчымасць сканцэнтравання толькі на стварэнні.

Як вы ведаеце, мы звярнуліся са сваімі прапановамі не толькі па традыцыйных дыпламатычных каналах, але і непасрэдна да сусветнай грамадскай думкі, да народаў. Настаў час да канца зразумець суровыя рэальнасці нашых дзён: ядзерная зброя толькі ў сабе смерць, здольны змесці род чалавечы з Зямлі. Наш зварот яшчэ раз падкрэслівае адкрыты, сумлены, ланініскі характар знешнепалітычнай стратэгіі КПСС.

Сацыялізм безагаворачна адхіляе войны як сродак вырашэння міждзяржаўных палітычных і эканамічных супярэчнасцей, ідэалагічных спрэчак. Наш ідэал — свет без зброі і насілля, свет, у якім кожны народ свабодна выбірае шлях развіцця, свой уклад жыцця. Гэта — выражэнне гуманізму камуністычнай ідэалогіі, яе маральных каштоўнасцей. Таму і на будучыню магістральным напрамкам дзейнасці партыі на сусветнай арэне застаецца барацьба супраць ядзернай небяспекі, гонкі ўзбраенняў, за захаванне і ўмацаванне ўсеагульнага міру.

Альтэрнатывы гэтай палітыцы няма. Гэта тым больш правільна ў перыяды абстрактнага ў міжнародных справах. Бадай, ніколі ў пасляваенныя дзесяцігоддзі становіцца ў свеце не было такім выбухованебяспечным, а значыць, складаным і неспрыяльным, як у першай палавіне 80-х гадоў. Правага групітка, якая прыйшла да ўлады ў ЗША, і іх асноўныя спадарожнікі па НАТО крута павярнулі ад разрады да ваенна-сілавой палітыкі. Яны ўзялі на ўзбраенне дактрыны, якія адхіляюць добрасудства і супрацоўніцтва як прынцыпы сусветнага развіцця, як палітычную філасофію міжнародных адносін. Вашынгтонская адміністрацыя засталася глухой да нашых заклікаў спыніць гонку ўзбраенняў, аздаравіць абстаноўку.

Можа, не варта варушыць мінулае?

трабуецца, каб разам і ў інтарэсах кожнага вырашаць і іншыя вострыя агульначалавечыя праблемы. У спалучэнні саборніцтва, проціборства дзвюх сістэм і нарастаючай тэндэнцыі да ўзаемазалежнасці дзяржаў сусветнага супольніцтва — рэальная дыялектыка сучаснага развіцця. Іменна так, праз барацьбу процілегласцей, цяжка, у пэўнай меры як бы навобмацак, складаецца супярэчлівы, але ўзаемазалежны, у многім цэласны свет.

Камуністы заўсёды ўяўлялі сабе шляхі сацыяльнага прагрэсу ва ўсёй іх унутранай складанасці і супярэчлівасці. Але — і ў гэтым галоўнае адрэзненне камуністычнага светапогляду — у цэнтры гэтых працэсаў ня зменная стаць чалавек, яго інтарэсы і клопаты. Чалавечыя жыццё, магчымасці яго ўсебаковага раскрыцця, падкрэсліваў У. І. Ленін, — самая вялікая каштоўнасць, інтарэсы грамадскага развіцця — вышэй за ўсё. На гэта КПСС арыентаецца ў сваёй практычнай дзейнасці.

Мы выходзім з таго, што галоўны напрамак барацьбы ў сучасных умовах — стварэнне дастойных, сапраўды чалавечых матэрыяльных і духоўных умоў жыцця для ўсіх народаў, забяспечэнне заселенасці нашай планеты, беражлівыя адносіны да яе багаццяў. І перш за ўсё да галоўнага багацця — самога чалавека, яго магчымасцей. Вось тут мы і прапануем саборнічаць з сістэмай капіталізму. Саборнічаць ва ўмовах трываллага міру.

канскага народа, сапраўдныя нацыянальныя інтарэсы гэтай вялікай краіны.

Свет, натуральна, значна шырэйшы за ЗША і іх акупацыйныя базы за рубяжом. І нельга ў сусветнай палітыцы замыкацца толькі на адноснах з якой-небудзь адной, няхай і вельмі важнай, краінай. Гэта, як паказвае вопыт, толькі заахочвае саманадзейнасць сілы. Але, зразумела, мы надаём важнае значэнне стану і характару адносін Савецкага Саюза і ЗША. У нашых краінах ня мала супадаючых пунктаў, ёсць аб'ектыўная патрэбнасць жыць у міры адзін з адным, супрацоўнічаць на раўнапраўнай і ўзаемавыгаднай аснове — але толькі на раўнапраўнай і ўзаемавыгаднай.

Чацвёртае. Свет знаходзіцца ў працэсе імклівых пераменаў, і нікому не пад слі захавецца ў ім вечны статус-кво. Ён складаецца з многіх дзесяткаў дзяржаў, кожная з якіх мае свае зусім законныя інтарэсы. Перад імі, усім без выключэння, стаць задача фундаментальнага парадку: не закрываючы вочы на сацыяльныя, палітычныя і ідэалагічныя супярэчнасці, авалодаць навукай і майстэрствам паводзіць сябе на міжнароднай арэне стрымана і абачліва, жыць цывілізавана, гэта значыць ва ўмовах карэктных міжнародных адносін і супрацоўніцтва. Але каб вывесці гэта супрацоўніцтва на шырокія прасторы, патрэбна і ўсеабдымная сістэма міжнароднай эканамічнай бяспекі, якая ў роўнай меры абараняла б кожную дзяржаву ад дыскрымінацыі, санкцый і іншых атрыбутаў імперыялістычнай, некаланіялісцкай палітыкі. Такая сістэма здольна разам з раззбраеннем стаць надзейнай асновай міжнароднай бяспекі наогул.

Адным словам, сучасны свет стаў занадта маленькім і крохкім для войнаў і сілавой палітыкі. Выратаваць і захаваць яго нельга, калі не парваць — рашуча і беспаваротна — са складам думак і дзеянняў, якія вяртаюць будаваліся на прымальнасці, дапушчальнасці войнаў і ўзброеных канфліктаў.

А гэта значыць усвядоміць, што выйграць гонку ўзбраенняў, як і самую ядзерную вайну, ужо нельга. Працяг такой гонкі на Зямлі, а тым больш распаўсюджанне яе на космас, паскорыць і без таго крытычна высокі тэмп накаплення і ўдасканалення ядзернай зброі. Абстаноўка ў свеце можа набыць такі характар, калі яна ўжо не будзе залежаць ад розуму або волі палітыкаў. Яна акажацца ў палон тэхнікі, ваенна-тэхнакратычнай логікі. Значыць, не толькі сама ядзерная вайна, але і падрыхтоўка да яе, гэта значыць гонка ўзбраенняў, імкненне да ваеннай перавагі, аб'ектыўна не могуць прынесці палітычнага выйгрышу нікому.

Гэта значыць, далей, усвядоміць, што цяперашні ўзровень балансу ядзерных патэнцыялаў процістаячых бакоў празмерна высокі. Пакуль што ён забяспечвае кожнаму з іх роўную небяспеку. Але толькі пакуль што. Працяг гонкі ядзерных узбраенняў непазбежна павялічыць гэту роўную небяспеку і можа давесці яе да такіх межаў, калі нават парытэт перастае быць фактарам ваенна-палітычнага стрымлівання. Значыць, неабходна перш за ўсё намнога знізіць узровень ваеннага процістаяння. Сапраўдная роўная бяспека ў наш век гарантуецца не гранічна высокім, а гранічна нізкім узроўнем стратэгічнага балансу, з якога неабходна поўнаасцю выключыць ядзерную і іншыя віды зброі масавага знішчэння.

Гэта значыць, нарэшце, усвядоміць, што ў сучаснай абстаноўцы няма альтэрнатывы супрацоўніцтву і ўзаемадзеянню паміж усімі дзяржавамі. Такім чынам, склаліся аб'ектыўныя — падкрэсліваю, аб'ектыўныя — умовы, у якіх проціборства паміж капіталізмам і сацыялізмам можа праходзіць толькі ў выключна ў формах мірнага саборніцтва і мірнага саперніцтва.

Для нас мірнае суіснаванне — палітычны курс, якога СССР мае намер няўхільна прытрымлівацца і далей. Забяспечваючы пераэмансцы знешнепалітычнай стратэгіі, КПСС будзе праводзіць актыўную міжнародную палітыку, якая вынікае з рэальнасцей сучаснага свету. Вядома, адным-двумя, нават вельмі інтэнсіўнымі мірнымі на-ступленнямі праблемы міжнароднай бяспекі вырашыць нельга. Да поспеху можа прывесці толькі работа паслядоўная, планамерная і настойлівая.

(Працяг на 6-й стар.)

Працяг даклада таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

Пераемнасць у знешняй палітыцы не мае нічога агульнага з простым паўтарэннем пройдзенага, асабліва ў падыходах да накіраваных праблем. Патрэбна асабліва дакладнасць у ацэнках уласных магчымасцей, вытрымка і найвышэйшая адказнасць пры прыняцці рашэння. Неабходны цвёрдасць у адстойванні прынцыпаў і пазіцый, тактычная гібкасць, гатоўнасць да ўзаемапрымальнага кампрамісаў, нацэленасць не на канфрантацыю, а на дыялог і ўзаемаразуменне.

Як вы ведаеце, мы зрабілі серыю аднабаковых крокаў — увялі мараторый на разгортванне ракет сярэдняй дальнасці ў Еўропе, скарацілі іх колькасць, прыпынілі ўсе ядзерныя выбухі. У Маскве і за рубяжом праведзены гутаркі з лідарамі або членамі ўрадаў многіх дзяржаў свету. Патрэбнымі і карыснымі крокамі з'явіліся савецка-індыйская, савецка-французская і савецка-амерыканская сустрэчы ў вярхах.

Савецкі Саюз прыклаў актыўныя намаганні, імкнучыся даць свежы імпульс перагаворам у Жэневе, Стасгольме, Вене, мэта якіх — згорванне гонкі ўзбраенняў, умацаванне давер'я паміж дзяржавамі. Перагаворы — заўсёды справа тонкая, няпростая. Галоўнае тут — весці справу да ўзаемапрымальнага балансу інтарэсаў. Перагаворы зброю масавага знішчэння ў прадмет палітычных махінацый па меншай меры амаральна, а палітычна — безадказна.

Нарэшце, наша Заява ад 15 студзеня г. г. У цэлым наша праграма — гэта па сутнасці сплаў філасофіі фарміравання бяспечнага свету ў ядзерна-касмичную эру з платформай канкрэтных дзеянняў. Савецкі Саюз прапанаваў да праблем раззбраення ва ўсім іх комплексе, бо ў тым, што датычыць бяспекі, адно звязана з другім. Размова не ідзе аб жорсткіх увязках або спробах «уступіць» на адным напрамку, каб узвесці барыкаду на другім. Размова ідзе іменна аб плане канкрэтных дзеянняў, строга разлічаным па часе. СССР мае намер настойліва дабівацца яго рэалізацыі, разглядаючы гэта як **цэнтральны напрамак сваёй знешняй палітыкі на наступныя гады.**

У поўнай адпаведнасці з літарай і духам прапанаваных ініцыятыў будуюцца і **савецкая ваенная дактрына.** Яе накіраванасць адназначна абарончая. У ваеннай сферы мы і ў далейшым маем намер рабіць так, каб ні ў каго не ўзнікала падстаў для страху, няхай нават уяўных, за сваю бяспеку. Але і мы, і нашы саюзнікі ў аднолькавай меры хочам быць збаўлены ад адчування навісшай над намі пагрозы. СССР узяў на сябе абавязальства не прымяняць ядзернай зброі першым і будзе найстражэйшым чынам прытрымлівацца яго. Але не сакрэт, што сцэнарый ядзернага нападу на нас існуе. Не прымаць іх у разлік мы не маем права. Савецкі Саюз — самы перакананы праціўнік ядзернай вайны ў любым яе варыянце. Наша краіна за тое, каб выключыць з абарачэння зброю масавага знішчэння, абмежаваць ваенны патэнцыял межамі разумнай дастатковасці. Але характар і ўзровень гэтай мяжы працягваюць лімітавацца пазіцыямі і дзеяннямі ЗША, іх партнёраў па блоках. У гэтых умовах мы зноў і зноў паўтараем: **на большую бяспеку Савецкі Саюз не прэтэндуе, на меншую не пойдзе.**

Хацеў бы звярнуць увагу на праблему кантролю, якому мы надаём асаблівае значэнне. Мы не раз заяўлялі: СССР для кантролю адкрыты, мы зацікаўлены ў ім не менш за іншых. Усеабдымна, найстражэйшая правёрка, бадай, — важнейшы элемент працэсу раззбраення. Сутнасць справы, па нашаму ўяўленню, у наступным: **раззбраенне без кантролю немагчыма, але і кантроль без раззбраення не мае сэнсу.**

І яшчэ адзін прынцыповы момант. Свае адносіны да «зорных войнаў» мы выказвалі дастаткова грунтоўна. ЗША ўжо ўцягнулі ў гэту праграму многіх саюзнікаў. Справа пагражае прыняць незваротны характар. Крайне неабходна, пакуль не позна, адшукаць рэальнае рашэнне, якое **гарантавала б ад пераносу гонкі ўзбраенняў у космас.** Нельга дапусціць, каб праграма «зорных войнаў» выкарыстоўвалася і як стымул да далейшай гонкі ўзбраенняў, і як завал на шляху да радыкальнага раззбраення. Сур'ёзна дапамагчы пераадоленню гэтай перашкоды можа ад-

чувальны прагрэс у тым, што датычыць рэзкага скарачэння ядзерных патэнцыялаў. Таму Савецкі Саюз гатоў зрабіць рэальны крок у гэтым напрамку, вырашыць пытанне аб ракетна-сярэдняй дальнасці ў еўрапейскай зоне асобна — без непасрэднай сувязі з праблемамі стратэгічных узбраенняў і космасу.

Савецкая праграма закранула за жывое мільёны людзей, цікавасць да яе палітыкаў і грамадскіх дзеячаў працягвае нарастаць. Час цяпер такі, што адмахвацца ад яе цяжка. Спробы паставіць пад сумненне дзелавую зацікаўленасць Савецкага Саюза паскорыць, перавесці на практычныя рэйкі вырашэнне неадкладнай праблемы сучаснасці — знішчэнне ядзернай зброі — становяцца ўсё менш перакананымі. Ядзернае раззбраенне не можа заставацца манополіяй палітыкаў. Аб гэтым сёння думае ўвесь свет, бо размова ідзе аб самым жыцці.

Але трэба прымаць у разлік і рэакцыю цэнтраў улады, якія трымаюць у сваіх руках ключы да поспеху або няпоспеху перагавораў аб раззбраенні. Вядома, у кіруючага класа ЗША, дакладней, у найбольш эгаістычных яго груп, звязаных з ваенна-прамысловым комплексам, іншыя, яўна процілеглыя мэты, чым у нас. Для іх раззбраенне — страта прыбыткаў, палітычнага рызыка, для нас — ва ўсіх адносінах выгада: эканамічная, палітычная, маральная.

Мы ведаем нашых асноўных апанентаў. Набылі складаны і працяглы вопыт адносін і перагавораў з імі. Пазачора мы атрымалі адказ ад прэзідэнта Рэйгана на нашу Заяву ад 15 студзеня. Больш падрабязна свае меркаванні амерыканскі бок пачаў выкладаць на перагаворах у Жэневе. Мы, вядома, уважліва вывучым усё, што прадставіць амерыканцы па гэтых пытаннях. Але, паколькі адказ атрыманы літаральна напярэдадні адкрыцця з'езда адміністрацыі ЗША, відаць, разлічвае — на крайняй меры мы так мяркуем — на тое, каб ужо з гэтай трыбуны свет даведаўся аб нашых адносінах да амерыканскай пазіцыі.

Магу адразу сказаць, што пісьмо прэзідэнта не дае падстаў для якой-небудзь карэкціроўкі ў ацэнках міжнароднай сітуацыі, заложаных у дакладзе да атрымання паслання. У ім гаворыцца аб тым, што ліквідацыя ядзернай зброі з'яўляецца мэтай, да якой павінны імкнуцца ўсе ядзерныя дзяржавы. У пісьме прэзідэнт увогуле згаджаецца з тымі або іншымі савецкімі палажэннямі і намерамі па пытаннях раззбраення і бяспекі. Інакш кажучы, у адказе змяшчаюцца як бы некаторыя абнадзейваючыя меркаванні і палажэнні.

Але гэтыя пазітыўныя выказванні патанаюць у розных агаворках, «увязках» і «ўмовах», якія фактычна блакіруюць вырашэнне карэнных пытанняў раззбраення. Скарачэнне стратэгічных ядзерных арсеналаў абумоўліваецца нашай згодай з праграмамі «зорных войнаў», скарачэннямі, дарэчы, аднабаковымі, савецкай звычайнай зброі. Да гэтага ж прыяўляюцца і праблемы рэгіянальных канфліктаў, двухбаковых адносін. Ліквідацыя ядзернай зброі ў Еўропе блакіруецца спасылкамі на пазіцыю Англіі і Францыі, патрабаваннем аб аслабленні нашай абароны на ўсходзе краіны пры захаванні амерыканскіх ваенных сіл у гэтым рэгіёне. Адмова спыніць ядзерныя выпрабаванні апраўдваецца разважаннямі аб тым, што ядзерная зброя служыць «стрымліваючым» фактарам. У гэтым — прамая супярэчнасць з пацверджанай у пісьме мэтай — неабходнасцю ліквідаваць ядзерную зброю. Іменна ў пытанні аб ядзерных выбухах, спынення якіх патрабуе ўвесь свет, у найбольш непрыкрытым выглядзе праяўляецца нежаданне ЗША, іх кіруючых сіл стаць на шлях ядзернага раззбраення.

Словам, калі не ўдавацца ў падрабязнасці, у дакуменце, які мы толькі што атрымалі, цяжка выявіць сур'ёзную гатоўнасць амерыканскага кіраўніцтва пачаць на справе вырашэнне кардынальных праблем ліквідацыі ядзернай пагрозы. Здаецца, што ў Вашынгтоне, ды і не толькі там, змыліся з ядзернай зброй, звязваючы з ёй свае планы на міжнароднай арэне. І ўсё ж палітыкам Захаду прыйдзецца, хочучы яны таго або не, адказаць на пытанне: ці гатовы яны наогул расставіць з ядзернай зброй?

У адпаведнасці з дагаворанасцю ў Жэневе чакаецца новая сустрэча з амерыканскім прэзідэнтам. Мы бачым

яе значэнне ў тым, каб яна дала практычныя вынікі на важнейшых напрамках абмежавання і скарачэння ўзбраенняў. Ёсць, прынамсі, два пытанні, па якіх дагаворанасць можа быць дасягнута: спыненне ядзерных выпрабаванняў і ліквідацыя амерыканскіх і савецкіх ракет сярэдняй дальнасці ў еўрапейскай зоне. І тады, дарэчы, калі ёсць гатоўнасць шукаць згоду, пытанне аб тэрмінах сустрэчы вырашаецца само сабой: мы прыемем любую прапанову нахонт гэтага. Але весці пустыя размовы сэнсу няма. І не застанемся безудзельнымі, калі распачаты савецка-амерыканскі дыялог, які ўсяляў пэўны і небеспаспартыўны надзеі на магчымасць перамен да лепшага, будзе выкарыстоўвацца для працягу гонкі ўзбраенняў і матэрыяльнай падрыхтоўкі да вайны. Савецкі Саюз цвёрда настроены на тое, каб апраўдаць надзеі народаў нашых дзвюх краін, усяго свету, якія чакаюць ад кіраўнікоў СССР і ЗША канкрэтных крокаў, практычных дзеянняў, рэальных дагаворанасцей аб тым, як асадыць гонку ўзбраенняў. Мы да гэтага гатовы.

Як і ўсякая іншая краіна, мы, натуральна, надаём вялікае значэнне бяспецы сваіх граніц — і сухапутных, і марскіх. Суседзяў у нас многа, і яны розныя. Ні да аднаго з іх у нас няма тэрытарыяльных дамаганняў. Ні аднаму з іх мы не пагражаем. Але, як ужо не раз пацверджала жыццё, ёсць нямаля ахвотнікаў, якія, не лічачыся з нацыянальнымі інтарэсамі ні нашай краіны, ні суседніх з намі дзяржаў, імкнуцца абастрыць становішча на граніцах Савецкага Саюза.

Напрыклад, контррэвалюцыя і імперыялізм ператварылі ў крватачывую рану Афганістан. СССР падтрымлівае намаганні гэтай краіны, накіраваныя на абарону свайго суверэнітэту. Мы хацелі б ужо ў самай блзкай будучыні вярнуць на радзіму савецкія войскі, якія знаходзяцца ў Афганістане па просьбе яго ўрада. Узгоднены з афганскім бокам і тэрміны паэтапага іх вываду, як толькі будзе дасягнута палітычнае ўрэгуляванне, якое забяспечыць рэальнае спыненне і надейна гарантуе неаднаўленне ўзброенага ўмяшання звонку ва ўнутраныя справы Дэмакратычнай Рэспублікі Афганістан. Наш жыццёвы, нацыянальны інтарэс у тым, каб з усімі сумежнымі дзяржавамі ў СССР былі яўна добра і мірныя адносіны. Гэта істотна важная мэта нашай знешняй палітыкі.

Адным з асноўных напрамкаў сваёй міжнароднай дзейнасці КПСС лічыць **еўрапейскі.** Гістарычны шанс Еўропы, яе будучыня — у мірным супрацоўніцтве дзяржаў кантынента. І важна, захоўваючы ўжо накоплены капітал, рухацца далей: ад першапачатковай да больш устойлівай фазы разрадкаў, да сталай разрадкаў, а затым да стварэння надзейнай бяспекі на базе хельсінскага працэсу, радыкальнага скарачэння ядзернага і звычайных узбраенняў.

Узрастае значэнне **азіяцкага і ціхаакіянскага напрамку.** У гэтым вялікім раёне нямаля забытых вузлоў супярэчнасцей, ды і палітычная сітуацыя ў асобных месцах няўстойлівая. Тут, прычым не адкладваючы, трэба шукаць свае рашэнні, свае шляхі. Пачынаць, відаць, трэба з каардынацыі, а затым і аб'яднання намаганняў у інтарэсах палітычнага ўрэгулявання набалельх праблем, каб паралельна на гэтай аснове хоць бы зняць вастрыню ваеннага процістаяння ў розных раёнах Азіі, стабілізаваць там абстаноўку.

Гэта тым больш неадкладная справа, што і ў Азіі, і на іншых кантынентах не згасаюць **ачагі ваеннай небяспекі.** Мы за тое, каб актывізаваць калектыўныя пошукі шляхоў разблакіравання канфліктных сітуацый на Блізкім і Сярэднім Усходзе, у Цэнтральнай Амерыцы, на поўдні Афрыкі, ва ўсіх гарачых пунктах планеты. Гэтага настойліва патрабуюць інтарэсы ўсеагульнай бяспекі.

Крызісы і канфлікты — спрыяльная глеба і для міжнароднага тэрарызму. Неаб'яўленыя войны, эксперт контррэвалюцыі ва ўсіх формах, палітычныя забойствы, уззяцце заложнікаў, угоны самалётаў, выбухі на вуліцах, у аэрапортах і на вакзалах — вось агідны твар тэрарызму, які яго натхніцелі спрабуюць прыкрыць рознага роду цынічнымі выдумкамі. СССР адхіляе тэрарызм у прынцыпе і гатоў дзейна супрацоўнічаць з іншымі дзяржавамі, каб выкарачаць яго. Савецкі Саюз будзе рашуча ахоў-

ваць сваіх грамадзян ад актаў насілля, рабіць усё для абароны іх жыцця, гонару і годнасці.

Аглядаючыся на мінулы год, нельга не бачыць: перадумовы для аздаўлення міжнароднай абстаноўкі, мяркуючы па ўсім, пачынаюць складавацца. Але перадумовы да павароту — яшчэ не сам паварот. Гонка ўзбраенняў працягваецца, пагроза ядзернай вайны застаецца. Аднак міжнародныя рэакцыйныя сілы далёка не ўсемагутныя. Развіццё сусветнага рэвалюцыйнага працэсу, уздым масавых дэмакратычных і антываенных рухаў значна распырылі і ўзмацнілі **велізарны патэнцыял міру, розуму і добрай волі.** Гэта — магутная процівага агрэсіўнай палітыцы імперыялізму.

Сёння лёс міру і сацыяльнага прагрэсу цясней, чым калі-небудзь звязаны з дынамізмам **эканамічнага і палітычнага развіцця сусветнай сістэмы сацыялізму.** Патрэбнасць у такім дынамізме дыктуюцца клопатамі аб дабрабыце народаў. Але ён неабходны сацыялістычнаму свету і з пункту погляду процідзеяння ваеннай небяспекі. Нарэшце, у гэтым — дэманстрацыя магчымасцей сацыялістычнага ўкладу жыцця. На нас глядзяць і сябры, і ворагі. На нас глядзяць велізарны, рознааблічны свет маладых незалежных краін. Ён шукае свой выбар, свой шлях, і ад поспехаў сацыялізму, ад перакананасці яго адказаў на вынікі часу ў многім залежыць, якім будзе гэты выбар.

Мы перакананы ў здольнасці сацыялізму вырашаць самыя складаныя свае задачы. Для гэтага жыццёва важна ўсё больш актыўнае ўзаемадзеянне, якое дае эфект не проста складання, а памнажэння нашых патэнцыялаў, служыць стымулам паскарэння агульнага руху наперад. Гэта адлюстравана і ў сучасных дакументах краін сацыялістычнай садружнасці.

Душой іх **палітычнага супрацоўніцтва** застаецца ўзаемадзеянне кіруючых камуністычных партый. За апошні год практычна не было ніводнай брацкай краіны, з кіраўніцтвам якой у нас не адбылося б сустрэч і грунтоўных гутарак. Абнаўляюцца і самі формы таго супрацоўніцтва. Складаецца новае, можа быць, ключавое яго звяно — інстытут шматбаковых рабочых сустрэч кіраўнікоў брацкіх краін. Яны дазваляюць апэратыўна, па-таварыску раіцца па ўсім комплексе праблем сацыялістычнага будаўніцтва, яго ўнутраных і знешніх аспектаў.

У няпростай міжнароднай абстаноўцы вялікае значэнне мела прадоўжанне — па аднадушшу раіненню яго ўдзельнікаў — **Варшаўскага Дагавора.** Гэты Дагавор атрымаў як бы другое нараджэнне, без яго сёння цяжка ўявіць сабе сусветную палітыку ў цэлым. Вазьміце Сафійскую нараду Палітычнага кансультацыйнага камітэта Дагавора. Яна стала свайго роду ўступам да жэнеўскага дыялога.

У **эканоміцы** прынята Комплексная праграма навукова-тэхнічнага прагрэсу. Ёе сэнс — пераход краін СЭУ да ўзгодненай навукова-тэхнічнай палітыкі. На наш погляд, патрабуюцца перамены і ў дзейнасці самога штаба сацыялістычнай інтэграцыі — Савета Эканамічнай Узаемадапамогі. А галоўнае, каб у рэалізацыі праграмы было менш адміністрацыйнага, усякага роду камітэтаў і камісій, больш увагі да эканамічных рычагоў, ініцыятыў, сацыялістычнай прадпрымальнасці, уключэння ў гэты працэс працоўных калектываў. Гэта і будзе глыбока партыйны падыход, неабходны для такога неардынарнага пачынення.

Энергія, дзелавітасць, ініцыятыва — усе гэтыя якасці адпавядаюць патрэбнасцям часу, і мы будзем імкнуцца, каб яны пашыраліся на ўсю сістэму ўзаемаадносін брацкіх партый. Усё большае значэнне КПСС надае жывым, шырокім сувязям грамадзян сацыялістычных краін, людзей розных прафесій, розных пакаленняў. Гэта — крыніца ўзаемага духоўнага ўзабагачэння, канал абмену думкамі, ідэямі, **вопытам сацыялістычнага будаўніцтва.** А сёння асабліва важна на аснове развіцця — і не адной, а рада краін — прааналізаваць характар сацыялістычнага ўкладу жыцця, асэнсаваць працэсы ўдасканалення дэмакратычна-метадаў кіравання, кадровай палітыкі. Беражлівыя, уважлівыя адносіны да вопыту адзін аднаго, прымяненне яго на практыцы — велізарны рэзерв сацыялістычнага свету.

Наогул адна з пераваг сацыялізму

(Заканчэнне на 7-й стар.)

Заканчэнне даклада таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

му — яго здольнасць вучыцца. Вучыцца вырашаць праблемы, якія ставяць жыццё. Вучыцца прадухіляць крызісныя сітуацыі, якія спрабуе стварыць і выкарыстаць наш класавы праціўнік. Вучыцца процідзейнічаць спрабам раслаіць сацыялістычны свет, проціпаставіць адны краіны другім. Вучыцца не дапускаць калізій інтарэсаў розных сацыялістычных дзяржаў, узаемна іх гарманізаваць, знаходзіць узаемапрымальныя вырашэнні нават самых складаных праблем.

Нам уяўляецца, што варта ўважліва паглядзець і на ўзаемаадносінны ў свеце сацыялізму ў цэлым. Мы не лічым, што садружнасць аддзелена якімі-небудзь бар'ерамі ад іншых краін сацыялізму. КПСС — за сумленныя, адкрытыя адносінны з усімі камуністычнымі партыямі, усімі дзяржавамі сусветнай сацыялістычнай сістэмы, за таварыскі абмен думкамі з імі. Мы імкнемся бачыць у першую чаргу тое, што аб'ядноўвае сацыялістычны свет. Таму савецкіх камуністаў радуе кожны крок на шляху збліжэння ўсіх сацыялістычных дзяржаў, кожны становічы зрух у адносінна паміж імі.

Можна з задавальненнем гаварыць аб пэўным паляпшэнні ўзаемаадносін Савецкага Саюза з вялікім суседам — сацыялістычным Кітаем. Адрозненні ў падыходах, у прыватнасці, да рада міжнародных праблем захоўваюцца. Але мы адзначаем і іншае — магчымасць у многіх выпадках працаваць сумесна, узаемадзейнічаць на раўнапраўнай і прынцыповай аснове, не на шкоду трэцім краінам.

Значэнне гэтага няма неабходнасці тлумачыць. Кітайскія камуністы называлі перамогі СССР і сці прагрэсу ў другой сусветнай вайне прагомам да перамогі народнай рэвалюцыі ў Кітаі. У сваю чаргу ўтварэнне народнага Кітая садзейнічала ўмацаванню сусветных пазіцый сацыялізму, зрыву многіх задум і акцый імперыялізму ў найцяжэйшыя пасляваенныя гады. Думаючы аб будучыні, можна сказаць, што рэзервы супрацоўніцтва СССР і Кітая велізарныя. Яны вялікія таму, што такое супрацоўніцтва адпавядае інтарэсам абедзвюх краін; таму, што непадзельным з'яўляецца самае дарэгу для нашых народаў — сацыялізм і мір.

КПСС — неразрыўная частка міжнароднага камуністычнага руху. Мы, савецкія камуністы, добра разумеем: кожная наша перамога ў сацыялістычным будаўніцтве — гэта і перамога ўсяго руху. Таму свой галоўны інтэрнацыянальны абавязак КПСС бачыць у паспяховым руху нашай краіны па шляху, адкрытым і пракладзеным Кастрычнікам.

Камуністычны рух у несацыялістычнай частцы свету застаецца галоўным аб'ектам палітычнага націску і праследванняў з боку рэакцыйных колаў буржуазіі. Усе брацкія партыі знаходзяцца пад пастаянным абстрэлам антыкамуністычнай прапаганды, якая не грэбуе самымі ганебнымі сродкамі і прыёмамі. Многія партыі дзейнічаюць у падполлі, у абстаноўцы сапраўднага цкавання і рэпрэсій. Ні адзін крок не даецца камуністам без барацьбы, якая патрабуе і асабістай мужнасці. Дазвольце, таварышы, ад імя XXVII з'езда, ад імя савецкіх камуністаў выказаць пачуцці шчырага захаплення самаадданай барацьбой на-

шых таварышаў, глыбокую брацкую салідарнасць з імі!

У апошнія гады камуністычны рух сутыкнуўся са многімі новымі рэальнасцямі, задачамі, праблемамі. Усё гаворыць аб тым, што ён уступіў у якасна іншы этап развіцця. Хутка і глыбока мяняюцца міжнародныя ўмовы работы камуністаў. Адбываецца істотная перабудова ў сацыяльнай структуры буржуазнага грамадства, у тым ліку і ў саставе рабочага класа. Няпростыя праблемы паўстаюць перад нашымі сябрамі ў маладых самастойных дзяржавах. Супярэчлівае ўздзеянне на матэрыяльнае становішча і свядомасць працоўных у несацыялістычным свеце аказвае навукова-тэхнічная рэвалюцыя. Усё гэта патрабуе ўмення многае перааснававаць, патрабуе смелага, творчага падыходу да новых рэальнасцей на аснове неўміручага вучэння Маркса, Энгельса, Леніна. КПСС добра ведае гэта па ўласнаму вопыту.

Велізарная разнастайнасць камуністычнага руху, задач, якія паўстаюць перад ім, — таксама рэальнасць. Іншы раз гэта прыводзіць да рознагалосся ў і разыходжанні. КПСС не драматызуе таго, што паміж камуністычнымі партыямі не заўсёды і не ва ўсім ёсць поўная аднадушнасць. Тоеснасці поглядаў па ўсім без выключэння пытаньнях, відаць, наогул быць не можа. Камуністычны рух сфарміраваўся, калі рабочы клас выйшаў на міжнародную арэну як самастойная і магутная палітычная сіла. Складаючы яго партыі, якія выраслі на нацыянальнай глебе, маюць агульныя канчатковыя мэты — мір і сацыялізм. Гэта і ёсць тое галоўнае, вызначаючае, што іх аб'ядноўвае.

Мы лічым, што разнастайнасць нашага руху — не сінонім раз'яднанасці. Гэтак жа, як адзінства не мае нічога агульнага з аднастайнасцю, з іерархіяй, з умяшаннем адных партый у справы другіх, з імкненнем якой-небудзь партыі да манополі на ісціну. Камуністычны рух можа і павінен быць моцным сваёй класавай салідарнасцю, раўнапраўным супрацоўніцтвам усіх брацкіх партый у барацьбе за агульныя мэты. Так КПСС разумее адзінства і мае намер усямерна яму садзейнічаць.

Тэндэнцыя да ўмацавання патэнцыялу міру, розуму і добрай волі ўстойлівая і ў прынцыпе незваротная. За ёй — імкненне людзей, усіх народаў жыць у згодзе і супрацоўніцтве. Трэба, аднак, на рэчы глядзець цвяроза: судносіны сіл у барацьбе супраць вайны складваюцца ў ходзе вострага і дынамічнага проціборства паміж прагрэсам і рэакцыяй. Нязменнымі застаюцца салідарнасць КПСС з сіламі нацыянальнага і сацыяльнага вызвалення, наша лінія на цеснае ўзаемадзеянне з краінамі сацыялістычнай арыентацыі, з рэвалюцыйна-дэмакратычнымі партыямі, з рухам недалучэння. Савецкая грамадскасць гатова і ў далейшым развіваць сувязі з некамуністычнымі плынямі і арганізацыямі, у тым ліку рэлігійнымі, якія выступаюць супраць вайны.

З гэтага ж пункту гледжання КПСС разглядае і свае адносінны з сацыял-дэмакратыяй. Безумоўна, ідэалагічны рознагалосці паміж камуністамі і сацыял-дэмакратамі глыбокія, вопыт і дасягненні неаднолькавыя і нераўнацэнныя. Аднак непрадузятае азнаямленне з пазіцыямі і поглядамі адзін аднаго, бясспрэчна, карыснае і для ка-

муністаў, і для сацыял-дэмакратаў. Карыснае перш за ўсё для актывізацыі барацьбы за мір і міжнародную бяспеку.

Мы жывём у рэальным свеце і сваю міжнародную палітыку будзем з улікам канкрэтных асаблівасцей цяперашняга этапа міжнароднага развіцця. Яго творчы аналіз, бачанне перспектывы прывялі нас да вываду, і вельмі істотнага. Сёння як ніколі важна знайсці шляхі больш цеснага і прадуктыўнага супрацоўніцтва з урадамі, партыямі, грамадскімі арганізацыямі і рухамі, якія сапраўды заклапочаны лёсам міру на зямлі, з усімі народамі дзеля стварэння ўсеабаднай сістэмы міжнароднай бяспекі.

Прынцыповыя Асновы такой сістэмы ўяўляюцца наступным чынам:

1. У ВАЕННАЙ ГАЛІНЕ

— Адмова ядзерных дзяржаў ад вайны адна супраць адной або супраць трэціх дзяржаў — як ядзернай, так і звычайнай;

— недапушчэнне гонкі ўзбраенняў у космасе, спыненне ўсіх выпрабаванняў ядзернай зброі і поўная яе ліквідацыя, забарона і знішчэнне хімічнай зброі, адмова ад стварэння іншых сродкаў масавага знішчэння;

— строга кантралюемае зніжэнне ўзроўня ваенных патэнцыялаў дзяржаў да межы разумнай дастатковасці;

— роспуск ваенных групавак, а як ступень да гэтага — адмова ад іх расшырэння і ўтварэння новых;

— прапарцыянальнае і суразмернае скарачэнне ваенных бюджэтаў.

2. У ПАЛІТЫЧНАЙ ГАЛІНЕ

— Безумоўная павага ў міжнароднай практыцы права кожнага народа суверэнна выбіраць шляхі і формы свайго развіцця;

— справядлівае палітычнае ўрэгуляванне міжнародных крызісаў і рэгіянальных канфліктаў;

— распрацоўка комплексу мер, нацэленых на ўмацаванне давер'я паміж дзяржавамі, на стварэнне дзейсных гарантый ад нападу на іх зvonку, недатактыльнасці іх граніц;

— выпрацоўка эфектыўных метадаў прадухілення міжнароднага тэрарызму, уключаючы бяспеку карыстання міжнароднымі наземнымі, паветранымі і марскімі камунікацыямі.

3. У ЭКАНАМІЧНАЙ ГАЛІНЕ

— Выключэнне з міжнароднай практыкі ўсіх форм дыскрымінацыі; адмова ад палітыкі эканамічных блокад і санкцый, калі гэта прама не прадугледжваецца рэкамендацыямі сусветнага супольніцтва;

— сумесны пошук шляхоў справядлівага ўрэгулявання праблемы запасычанасці;

— устанавленне новага сусветнага эканамічнага парадку, які гарантуе роўную эканамічную бяспеку ўсіх дзяржаў;

— распрацоўка прынцыпаў выкарыстання на карысць сусветнага супольніцтва, перш за ўсё маладых незалежных краін, часткі сродкаў, якія будуць вызваляцца ў выніку скарачэння ваенных бюджэтаў;

— аб'яднанне намаганняў у даследаванні і мірным выкарыстанні космасу, вырашэнні глабальных праблем, ад якіх залежыць лёс цывілізацыі.

4. У ГУМАНІТАРНАЙ ГАЛІНЕ

— Супрацоўніцтва ў распаўсюджан-

ні ідэй міру, разбраення, міжнароднай бяспекі; павышэнне ўзроўню агульнай аб'ектыўнай інфармаванасці, узаемнага азнаямлення народаў з жыццём адзін аднаго; умацаванне ў адносінна паміж імі духу ўзаемаразумення і згоды;

— выкараненне генацыду, апартэіду, прапаведзі фашызму і ўсякай іншай расавай, нацыянальнай або рэлігійнай выключнасці, а таксама дыскрымінацыі людзей на гэтай аснове;

— расшырэнне — пры павазе законаў кожнай краіны — міжнароднага супрацоўніцтва ў ажыццяўленні палітычных, сацыяльных і асабістых правоў чалавека;

— вырашэнне ў гуманым і пазітыўным духу пытанняў уз'яднання сем'яў, заключэння шлюбаў, развіццё кантактаў паміж людзьмі, арганізацыямі;

— умацаванне і пошук новых форм супрацоўніцтва ў сферы культуры, мастацтва, навукі, адукацыі і медыцыны.

Гэтыя Асновы лагічна вынікаюць з палажэнняў Праграмы КПСС. Яны поўнасцю адпавядаюць нашым канкрэтным знешнепалітычным ініцыятывам. Кіруючыся імі, можна было б дабіцца, каб мірнае суіснаванне стала вышэйшым універсальным прынцыпам міждзяржаўных адносін. На наш погляд, Асновы маглі б стаць зыходным пунктам і своеасаблівым рамкам прамога, сістэматычнага дыялога кіраўнікоў краін сусветнага супольніцтва — і двухбаковага, і шматбаковага.

І калі ўжо размова ідзе аб лёсе міру, такі дыялог асабліва важны паміж пастаяннымі членамі Савета Бяспекі — пяцію ядзернымі дзяржавамі. На іх ляжыць галоўны цяжар адказнасці за лёс чалавецтва. Падкрэсліваю — не прывілея, не падстава для прэтэнзій на «кіраўніцтва» ў сусветных справах, а адказнасць, аб якой ніхто не мае права забываць. Чаму б тады іх лідэрам не сабрацца за круглым сталом і не абмеркаваць, што можна і патрэбна зрабіць для ўмацавання міру.

З поўнай аддачай, на наш погляд, павінен запрацаваць і ўвесь існуючы механізм перагавораў па абмежаванню ўзбраенняў. Хіба можна «прывікнуць» да таго, што як бы на паралельных курсах гадамі працягваюцца такія перагаворы і адначасова ідзе нарошчванне ўзбраенняў?

СССР удзяляе вялікую ўвагу сумеснаму разгляду на міжнародных форумах, у тым ліку ў рамках хельсінскага працэсу, праблем і перспектыву сусветнай эканомікі, узаемасувязі развіцця і развіцця, расшырэння гандлю і навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва. У будучыні мы лічылі б важнай справай скліканне Сусветнага кангрэса па праблемах эканамічнай бяспекі, дзе можна было б у комплексе абмеркаваць усё, што ўскладняе сусветныя гаспадарчыя сувязі.

Мы гатовы сур'эзна разгледзець і любыя іншыя прапановы, якія ідуць у тым жа напрамку.

Поспеху ў бітве супраць вайны дабіцца трэба абавязкова. Поспеху, які стане гістарычнай перамогай усяго чалавецтва, кожнага чалавека на Зямлі. У актыўным удзеле ў гэтай бітве КПСС бачыць самую сутнасць сваёй знешнепалітычнай стратэгіі.

ПАРАДНЁНЫ З ПАЛЕССЕМ

Мазыр — індустрыяльны і культурны цэнтр беларускага Палесся. Тут працуе буйны нафтаперапрацоўчы завод, а прадукцыя такога прадпрыемства, як «Мазыркабель» экспартуецца ў многія замежныя краіны. У мясцовым педінстытуце, палітэхнікуме, медыцынскім вучылішчы набываюць прафесіі дзеці палешукоў. У вёсках ствараюцца карцінныя галерэі. І ў гэтым вялікую дапамогу аказвае Саюз мастакоў БССР. Беларускія мастакі часта наведваюць гэты край. Яны едуць сюды, каб адлюстраваць на сваіх палатнах прыгажосць зямлі і яе людзей. З Палессем звязан свой творчы лёс і вядомы мінскі жывапісец, сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР Уладзімір Гоману. На працягу дзесяці гадоў ён сустрэкаецца з мясцовымі хлебаробамі, добра ведае іх клопаты. Вынікам паездкі Уладзіміра Гоманова на Мазыршчыну і з'явілася персанальная выстаўка яго твораў, якая была ўрачыста адкрыта ў мясцовым краязнаўчым музеі.

Палатны мастака «Дзед Архіп Іванавіч», «Марыя Андрэўна і Сямён Ягоравіч», «Палеская вёска», «Механізатары браты Анатоль і Віктар Радкевічы», «Старшыня калгаса А. П. Паўлюк», «Ясь», «Свята ў калгасе», «Яблынька», «Вясна», «Цвіце вішня» і іншыя расказваюць аб жыцці і справах людзей Палесся.

На выстаўцы У. Гоману сустрэўся з юнымі аматарамі мастацтва, расказаў ім аб сваёй творчасці, падзяліўся думкамі пра ролю мастацтва ў эстэтычным выхаванні.

А. ШНЫПАРКОУ.

Фота М. ВЫСОЦКАГА.

ВЫ ХАЦЕЛІ СУСТРЭЦЦА

КАБ БУДУЧЫНЯ БЫЛА
СВЕТЛАЙ І РАДАСНАЙ

Імя Кандрата Крапівы вядома ў нашай рэспубліцы і старому, і малому. Выключнай папулярнасцю карыстаюцца яго сатырычныя вершы і байкі, драматургічныя творы. Сваёй практычнай дзейнасцю на мовазнаўчым фронце, перш за ўсё ў галіне лексікаграфіі, К. Крапіва вельмі

многа зрабіў для ўмацавання айтарытэту беларускай мовы.

З народным пісьменнікам Беларусі, Героем Сацыялістычнай Працы, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР, акадэмікам Акадэміі навук БССР Кандратам КРАПІВОЙ гутарыць наш карэспандэнт Таццяна АНТОНАВА.

— Кандрат Кандратавіч, у сваёй аўтабіяграфіі, дарэчы, напісанай з лёгкай усмешкай, вы адзначаеце, што наогул не збіраліся быць пісьменнікам. Вабіла прафесія настаўніка...

— Ісцінная праўда. Я пачаў сваю адукацыю ў чатырохкласным гарадскім вучылішчы ў Стоўбцах, працягнуў у Койданаве, а потым трымаў экзамен на званне народнага настаўніка пры Мінскай гімназіі.

У Койданаве ў нас быў цудоўны выкладчык Іван Міхайлавіч Тоўсцік, які выдатна ведаў і любіў літаратуру. Гэтую сваю любоў ён перадаў і нам, сваім выхаванцам. У 16-гадовым узросце я пачаў забяўляцца вершамі. Падахвочаны Тоўсцікам, адзін з «твораў» паслаў у часопіс «Жизнь для всех». Адтуль прыйшоў ліст, пасля якога я восем гадоў не займаўся «глупствам». Скончыўшы вучылішча, уладкаваўся настаўнікам у вёсцы Мнішаны, што на Міншчыне, праз некаторы час, адслужыўшы ў царскай арміі, зноў настаўнічаў у розных вёсках. Але ў 1921 годзе ўзяўся за пяро.

— Была сур'ёзная прычына?

— Мусіць, само жыццё падштурхнула. На той час я ўжо быў не зялёны юнак. І хаця тады, у перыяд бурлівых рэвалюцыйных падзей, асабліва яшчэ не разбіраўся ў палітычных тонкасцях, але цярозы сялянскі розум звычайна падказваў мне правільную арыентацыю. Думаю, што я, звычайны вясковы хлопец, стаў пісьменнікам толькі дзякуючы Кастрычніцкай рэвалюцыі, у прыватнасці, дзякуючы Чырвонай Арміі, якая была для мяне вялікай палітычнай школай.

У 1921 годзе, у час службы ў Чырвонай Арміі, узяў у рукі пяро, напісаў фельетон у армейскую газету, потым яшчэ. Гэта была першая спроба.

Калі наша воінская часць размяшчалася ў Мінску, я пачаў супрацоўнічаць з газетай «Савецкая Беларусь». Пра што я пісаў? Пра новае жыццё, пра тую праблему, якія паўставалі перад маладой Краінай Саветаў, пра адмоўныя з'явы нашай рэчаіснасці, якія перашкаджалі нараджэнню новага.

Дэмабілізаваўшыся з Чырвонай Арміі, камандзір

Кандрат Атраховіч зноў вяртаецца ў школу, да дзяцей. Займаецца любімай справай. А ў вольны час піша... сатырычныя вершы і байкі. Творы маладога аўтара адразу становяцца папулярнымі ў чытачоў. Нярэдка, атрымаўшы недзе ў вёсцы газету, сяляне прасілі мясцовага грамадзяна паглядзець, ці не з'явілася што-небудзь новенькае з твораў байкапісца. Злабадзёння па сваёй тэматыцы, часта не пазбаўленыя і прамой агітацыйнасці, сатырычныя вершы і байкі пачынаючага літаратара звычайна ствараліся як прамы водгук на канкрэтныя падзеі свайго часу, нараджаліся з жадання пісьменніка «ўмяшцацца ў жыццё» і сёе-тое ў ім «выправіць».

У 1925 годзе ў Дзяржаўным выдавецтве выходзяць зборнікі маладога паэта «Асцё» і «Крапіва». Апошні, дарэчы, адкрываецца вершам з такой жа назвай, у якім абгрунтоўваецца эстэтычная праграма аўтара, выказваецца яго літаратурнае крэда:

Я ў мастацкім агародзе
Толькі марная трава.
А якая? — смех, ды і годзе:
Я — пякучка-крапіва.
Я расту вось тут пад плотам
І не так даўно ўзышла,
А ўжо многім абармотам
Рукі-ногі папаякла...

Вось так у літаратуры з'явілася новае імя — Кандрат Крапіва.

— Крапіва-сатырык у беларускай літаратуры займае выключнае месца. Многія трапныя канцоўкі з вашых баек самі сталі прыказкамі, вядомымі кожнаму беларусу. А вас самога, між іншым, вобразна называюць «чалавекам, які смеяцца апошнім». (Як аўтара вельмі вострай у свой час камедай «Хто смеяцца апошнім».) Якая, на ваш погляд, роля сатыры, крытыкі ў жыцці савецкага грамадства? Наколькі дзейнай была ваша сатыра?

— Савецкае грамадства з самага свайго нараджэння не стаіць на месцы, яно развіваецца. Новае змагаецца са старым, перамагае яго. Напрыклад, у 20—30-я гады ішла прынцыповая перабудова ва ўсіх сферах жыцця грамадства. Старое адчайна супраціўлялася, не хацела здаваць свае пазіцыі. І задачай літаратуры было пака-

заць, выставіць на ўсеагульнае асмяяанне негатыўныя з'явы рэчаіснасці, адмоўныя праявы грамадскага жыцця. На гарачых слядах былі напісаны байкі, змешчаныя ў зборніку «Пра нашых школьнікаў, папоў ды ўгоднікаў», «Ухабы на дарозе», «Калючы строй». У іранічнай пэме-казцы «Хвядос — Чырвоны нос» высмейвалася п'янства, багемныя настроі ў пісьменніцкім асяроддзі, выдаткі творчага працэсу ў тых гады, бюракратызм, падхалімства. А ў 1939 годзе была пастаўлена камедыя «Хто смеяцца апошнім», якая выкрывала паклёпнікаў і прыстасаванцаў у навуцы. Яна мела шырокі грамадскі рэзананс. Была паказана на Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 годзе.

Што датычыцца дзейнасці сатыры, то магу сказаць, што рэзананс сатырычнага твора, пры ўсіх іншых аднолькавых умовах, залежыць ад значнасці аб'екта, на які гэты твор накіраваны. Аб'ект сатыры падобны на зван: калі па вялікім зване стукнуць нават маленькім малаточкам, то гук будзе моцным, а па маленькім зване бі вялікім молатам, гук моцнага не будзе. Мяркую, што прызнанне, папулярнасць маіх сатырычных твораў — якраз вынік таго, што грамадства было зацікаўлена ў тым, каб стварыць атмасферу ўсеагульнай нецярпнасці да розных адмоўных з'яў.

Перад сучаснай беларускай літаратурай стаяць не менш складаныя задачы, чым, скажам, стаялі перад літаратурамі майго пакалення. У нас многа таленавітай моладзі. Думаецца, што жанр сатыры яшчэ можа саслужыць добрую службу грамадству. Галоўнае, каб самі літаратары глыбока разумеі праблемы кожнага чалавека, сваёй краіны і ўсяго чалавецтва.

Кандрат Кандратавіч гаворыць павольна, абдумваючы кожную фразу. Яго вочы за шклом акулераў глядзяць востра, уважліва, здаецца, самую тваю сутнасць разумее гэты чалавек. Нядаўна яму зрабілі складаную аперацыю. І вось ужо некалькі гадоў ён зусім дрэнна бачыць, не можа чытаць. Але ў свае 90 гадоў, не зусім здаровы — праду! Штодзённа ў 8 гадзін пад'ём, лёгкая зарадка. Потым дзелавыя сустрэчы з супрацоўнікамі інстытута, бы-

ваюць выбаршчыкі, якія звяртаюцца да яго як да свайго дэпутата з рознымі пытаннямі, з просьбамі дапамагчы вырашыць канфліктную сітуацыю. Усё гэта з задавальненнем робіць былы настаўнік, камандзір Чырвонай Арміі, адзін са старэйшых беларускіх пісьменнікаў. Ён паранейшаму прынцыповы і патрабавальны да сябе і да іншых. Праца для яго — натуральны стан, і без яе ён проста не можа існаваць. Прыгадаецца з аўтабіяграфіі: «У 14 гадоў пайшоў за плугам і за касой...» Колькі ж перароблена той працы за доўгія гады жыцця! Вунь стаяць на кніжнай паліцы збор твораў, асобныя выданні, часопісы з артыкуламі, на століку слоўнікі: Руска-беларускі, Беларуская-рускі, Тлумачальны... У свой час, камандзіруючы выхад Беларуска-рускага слоўніка 1962 года выдання, П. Глебка пісаў: «Будучы глыбокім знаўцам і выдатным майстрам беларускага слова, Кандрат Крапіва, як рэдактар слоўніка, бліскуча справіўся з неймавернымі цяжкасцямі».

— Чакаю, як самай шчаслівай падзеі, — прызначаецца Кандрат Кандратавіч, — выхад у свет другога выдання Беларуска-рускага слоўніка, у які ўвойдзе каля 120 тысяч слоў. Над ім мы працавалі разам з супрацоўнікамі інстытута апошнія гады. Ён мне як роднае дзіця. Што яшчэ чакаю? Вясны, калі можна будзе расчыніць усе вокны і пачуць гукі горада.

...Ціха спявае ў пакоі гаспадарка маленькая жоўтая канарэчка. Адлічваецца час старыя гадзіннікі. Расказваюць старыя фотаздымкі... На адным з іх малажывы прыгожы чалавек у вайскавай форме — 1939 год. Здымак зроблены ў Заходняй Беларусі, у вызваленні якой удзельнічаў пісьменнік.

А вось гэты старэйшы сын Барыс, юны сяржант Савецкай Арміі, які загінуў у час Вялікай Айчыннай.

Здымак з вяскоўцамі. Гэ-

та на памяць пра адну з паездак у родны Нізок. Для інфармацыі: знятыя на фотаздымку людзі паслушлілі правобразамі герояў рамана «Мядзведзічы».

Зноў гаспадар у салдацкім шынэлі, у цяжкіх ботах — 1943 год. Тады К. Крапіва рэдагаваў газету-плакат «Радзім фашысцкую гадзіну!». Ён заўсёды першым «уранку заходзіў у стары, халодны пакой рэдакцыі, заўсёды апошнім пакідаў яго. Многа, баявіта, апантана працаваў ён сам і вучыў сваіх супрацоўнікаў умельству, майстэрству ў рабоце, сваім прыкладам натхняў і акрыляў» нас, маладых літаратараў, — прыгадае тых часы пісьменнік Антон Бялевіч. Акрамя рэдактарскай працы, Крапіва тады актыўна займаўся мастацкай творчасцю, аператыўна выступаў у розных літаратурных жанрах: пісаў нарысы, у якіх славіў герояў партызанскай вайны на Беларусі, ствараў праязныя памфлеты і фельетоны, у якіх высмейваў фашыстаў і іх паматых. У гэты час ім была напісана п'еса «Праба агнём».

Яго агітацыйная паэзія і проза мелі шырокае распаўсюджанне і вельмі важнае грамадскае значэнне, бо дапамагалі мабілізаваць усе сілы савецкага народа на барацьбу супраць фашызму.

Пазнейшыя здымкі: гаспадар з П. Глебкам за шахматнай дошкай; з П. Броўкам на прагульцы ў Ждановічах; з унукам на рыбалцы; чытае праўнучкам кнігу...

— Неяк непрыкметна надышла старасць, — гаворыць апавядае, як добры казачнік Кандрат Крапіва. — Жыццё праяцела імкліва. А памятаецца ўсё — як было ўчора. Я рабіў усё, каб у ім, нашым жыцці, не засталася месца падласці, падману, здрадзе... Каб было яно светлым і радасным.

НА ЗДЫМКУ: Кандрат КРАПІВА з праўнучкамі Аленай і Варварай.

СПОРТ

Завяршыліся шахматныя турніры прэтэндэнтак, якія праводзілі на працягу многіх месяцаў. А ў фінале, які прайшоў у Швецыі, сустрэліся восем мацнейшых. Прычым пяць з іх былі прадстаўнікамі Савецкага Саюза. Яны і задавалі тон спаборніцтвам. Усе прызавыя месцы занялі адпаведна Алена Ахмылюўская, Нона Александрыя і Марта Ліцінская.

Алена Ахмылюўская дамагла-

ся права сустрэцца з Маяй Чырванідзе ў рашаючым матчы за званне чэмпіёнкі свету.

Традыцыйны міжнародны турнір па вольнай барацьбе на прызы праслаўленага спартсмена Аляксандра Мядзведзя прайшоў у Мінску. Тут перш за ўсё адзначым перамогу беларускіх атлетаў С. Кітаева, І. Шчэрбы, С. Дзіячэнкі і К. Абдулдаудава.

А на міжнародным турніры мемарыялу Ніколы Петрава ў сталіцы Балгарыі вызначыўся мінчанін А. Федарэнка. Яму ўручаны залаты медаль.

Як вядома, у маі ў Мексіцы пройдзе фінал першынства свету па футболе. Старанна рых-

туецца да яго зборная каманда Савецкага Саюза, за якую гуляюць і беларускія дынамаўцы — Георгій Кандрацьёў, Сяргей Алейнікаў, Андрэй Зыгмантовіч. Нашы футбалісты пасля турне па Іспаніі адправіліся ў Мексіку, дзе правялі тры таварыскія сустрэчы. Гульні з клубам «Атлас» зборная СССР завяршыла з лікам 3:0 на сваю карысць, але ўступіла нацыянальнай камандзе Мексікі — 0:1. І ў апошнім матчы выйграла ў горада Ірапуата з лікам 2:0. Цяпер футбалісты зборнай СССР раз'едуцца ў свае клубы, якія пачынаюць у пачатку сакавіка першынство СССР.

Буйны міжнародны турнір фехтавальшчыкаў «Ленінградская рэпіра» завяршыўся ў горадзе на Няве. Найбольшага поспеху тут дэмагос мінчанін Аляксандр Раманькоў. Ветэран каманды Савецкага Саюза спачатку выйграў асабісты турнір, а пасля атрымаў сярэбраны медаль за другое месца ў камандных спаборніцтвах.

VI змяня спартакіяда народаў СССР, першынство краіны па плаванию, турніры па скачках у ваду на прызы «Комсомольской правды» — не пералічыць усіх спаборніцтваў, дзе вызначыліся ў апошні час беларускія спартсмены.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі.

Зак. 357